

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

**Dopad novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na práci
sociálních pracovníků OSPOD**

Jiřina Hermanová

Bakalářska práce

Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Bc. Alena Hricová, Ph.D.

Praha 2023

Prague college of psychosocial studies

**The Impact of the Amendment of the Law 359/1999 Sb. on the Social
and Legal Protection of Children**

Jiřina Hermanová

The Bachelor Thesis

Study program: Social Work Specializing in Communication and Applied Psychotherapy

The Bachelor Thesis Work Supervisor: doc. PhDr. Bc. Alena Hricová, Ph.D.

Praha 2023

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaným pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21. dubna 2023

Podpis:

Poděkování

Poděkování za odborné vedení práce, cenné připomínky, ochotu a trpělivost patří zejména doc. PhDr. Aleně Hricové, Ph.D. Ráda bych také poděkovala za podporu své rodině a členům OSPOD, bez jejichž ochotné spolupráce by tato práce nevznikla.

Anotace:

Tato bakalářská práce se zabývá dopadem novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí platné od 1.1.2022, na práci sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí. V teoretické části je představen orgán SPOD, činnost sociálního pracovníka v OSPOD, Zákon o sociálně právní ochraně dětí a novela tohoto zákona. V praktické části je metodou kvalitativního výzkumu zkoumán vliv novely na práci sociálního pracovníka OSPOD. Na základě vyhodnocení výsledků výzkumu byly definovány oblasti, ve kterých novela ovlivnila práci sociálního pracovníka OSPOD.

Klíčová slova: sociálně-právní ochrana dětí, OSPOD, sociální pracovník, novela

Abstract:

This bachelor thesis deals with the impact of the amendment of the Law 359/1999 Sb. of the Social and Legal Protection of Children, in operation from the 1st of January, 2022 on the work of welfare officers of the Municipal Authority Department for The Social and Legal Protection of Children. In the theoretical part, the work presents The Municipal Authority Department for The Social and Legal Protection of Children, activities of the welfare officer in the Municipal Authority Department, the Law 359/1999 Sb. of the Social and Legal Protection of Children and the amendment of that Law. The empirical part examines the impact of the amendment of the work of welfare officer of The Municipal Authority Department with the method of qualitative research. On the basis of the results of the research the spheres of the impact of the amendment of the work of welfare officer were defined.

Keywords: the Social and Legal Protection of Children, The Municipal Authority Department for The Social and Legal Protection of Children, welfare officer, amendment

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. DEFINICE OSPOD	8
1.1 Historie OSPOD	8
1.2 Současné postavení OSPOD	10
2. CHARAKTERISTIKA SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA OSPOD A JEHO PRÁCE	14
2.1 Sociální pracovník a sociální práce	14
2.2 Předpoklady pro výkon práce sociálního pracovníka	15
2.3 Role sociálních pracovníků	17
2.4 Klienti sociálního pracovníka	18
2.5 Činnost sociálního pracovníka OSPOD	19
2.6 Kompetence sociálního pracovníka OSPOD	19
2.7 Dilemata práce sociálního pracovníka OSPOD	21
2.8 Problémy práce sociálních pracovníků OSPOD	22
2.9 Syndrom vyhoření	23
3. ZÁKON č. 359/1999 Sb., O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ	28
4. NOVELA ZÁKONA č. 363/2021 Sb. A HLAVNÍ ZMĚNY	31
4.1 Náhradní rodinná péče	31
4.2 Podpora mladých dospělých opouštějící náhradní rodinnou péči	35
4.3 Podpora péče o děti v krizových zařízeních (zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc ZDVOP)	36
4.4 Omezení institucionální péče o nejmladší děti	38
4.5 Změny v souvisejících právních předpisech, konkrétně týkající se úpravy předběžného opatření v zákoně o zvláštních řízeních soudních	39
4.6 Další změny v novele	40

PRAKTICKÁ ČÁST	41
5. METODOLOGIE VÝZKUMU	41
5.1 Výzkumný cíl a výzkumná otázka	41
5.2 Výzkumná strategie	41
5.3 Metoda a technika výzkumu	42
5.4 Výběr výzkumného souboru	44
5.5 Etika výzkumu	45
5.6 Metoda analýzy dat	46
6. VÝSLEDKY VÝZKUMU	47
6.1 Pozitivní dopad novely	47
6.1.1 NRP-svěřenectví	47
6.1.2 NRP-zaopatřovací příspěvek pro mladé	48
6.1.3 Informovanost o nové legislativě	48
6.1.4 Péče o zaměstnance	49
6.1.5 Připravovaná novelizace	50
6.2 Negativní dopad novely	50
6.2.1 Vnímání novely sociálními pracovníky OSPOD	51
6.2.2 Zvýšená administrativní zátěž	55
6.2.3 NRP-souhlas OSPOD s umístěním dítěte ve ZDVOP	57
6.2.4 NRP-rozdělení pěstounské péče	58
6.2.5 NRP-rušení institucionální péče	60
6.2.6 NRP-kvalita pěstounů	63
6.2.7 NRP-evidence nových pěstounů	65
7. DISKUZE	67
8. ZÁVĚR	71
9. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	73
10. SEZNAM ZKRATEK	78
11. SEZNAM PŘÍLOH	79

ÚVOD

Tato bakalářská práce se bude zabývat dopadem novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí platné od 1.1.2022, na práci sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Téma OSPOD jsem si vybrala ze dvou důvodů. První je absolvování opakované praxe na OSPOD v průběhu studia na PVŠPS. Dalším důvodem pro výběr tohoto tématu byla šíře a rozmanitost činností, které se od sociálního pracovníka na oddělení OSPOD očekávají. Zaměstnání na oddělení SPOD byl také hlavní důvod, který mě přiměl studovat obor sociální práce na PVŠPS. Dnes si nejsem jistá, zda budu chtít na OSPOD v budoucnu pracovat, zejména pro náročnost práce na jedné straně a zodpovědnost a způsob odměňování na druhé straně.

Jednou ze zásadních povinností sociálních pracovníků OSPOD je dodržování zákonného postupu při výkonu své práce, a tudíž znalost všech platných zákonů, vyhlášek a dalších prováděcích předpisů. Změny v legislativní oblasti jsou časté a kladou na sociálního pracovníka zvýšené nároky. V roce 2021 byla schválena důležitá novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která přinesla řadu zásadních změn v několika oblastech. Hlavním cílem této bakalářské práce bude zjistit, jaké dopady měla zmíněná novela na práci sociálních pracovníků OSPOD.

Práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část se zabývá popisem orgánu sociálně-právní ochrany dětí, přiblížením práce sociálního pracovníka tohoto orgánu, dále představením zákona o sociálně-právní ochraně dětí a novely tohoto zákona, která příslušný zákon v několika zásadních oblastech změnila. V praktické části byla použita kvalitativní forma výzkumu, konkrétně rozhovor se sociálními pracovníky OSPOD a následně dotazník, s cílem zjistit, zda zmíněná novela měla vliv na jejich práci a jaký. Na práci sociálních pracovníků je kladen velký nárok v mnoha oblastech a bohužel je poměrně častým jevem,

že pracovníci odcházejí a ukončují pracovní poměr. Výsledkem praktické části této bakalářské práce jsou informace, jakým způsobem se změnila vykonávaná činnost sociálních pracovníků tohoto oddělení. Důležitým výstupem praktické části práce jsou například informace, zda nároky vyplývající ze změn mohly přimět sociální pracovníky k ukončení jejich pracovního poměru nebo naopak je motivovat tomu, aby setrvali. Tento údaj může být využit vedením OSPOD kromě zpětné vazby také k tomu, aby dovedlo potenciálním novým zájemcům lépe vysvětlit, co je v zaměstnání čeká, případně je efektivněji motivovat a také podat zpětnou vazbu nadřízeným orgánům, v jejichž pravomoci je tvorba legislativy.

TEORETICKÁ ČÁST

1. DEFINICE OSPOD

1.1 Historie OSPOD

OSPOD je zkratka pro oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Oblast sociálně-právní ochrany dětí prošla dlouhým vývojem. Vznikla jako reakce na to, že děti jsou často vystavovány násilí, zneužívání a zanedbávání. Zpočátku se činnost soustředila na opatrovnictví dětí v případě osiření, následně na problematiku dětské chudoby a dětské práce a nakonec novodobě na ohrožení dítěte a upravení vztahu dítě, rodič a stát (Pemová & Ptáček, 2012).

Ve středověku byla nositelem sociální pomoci církev. V průběhu 18. století docházelo k budování nových institucí, ke stavbě pracovních domů, nemocnic, útulků pro děti, ústavů pro duševně nemocné. Cílem bylo soustředit problémové lidi na jedno místo. Za vlády Marie Terezie hlavním sociálním problémem byly “děti ulice”. Marie Terezie se pokusila vyřešit tento problém zavedením tkalcovských škol, kde děti získávaly za praxi plat. Teprve koncem 18. století se ve společnosti začala prosazovat myšlenka, která vnímala děti a dětství jako období nevinnosti, které zasluhuje zvláštní ochranu. Organizace angažující se v pomoci dětem se zaměřovaly spíše na pomoc v nouzi a krátkodobou pomoc, než na komplexní sociální a právní ochranu dětí (Pemová & Ptáček, 2012).

Základy profesionální sociální práce byly položeny v 19. století. Cílem bylo řešit problémy související s nezaměstnaností, chudobou a žebrotou. V roce 1899 byla v Paříži založena Mezinárodní dětská ochranná liga, která se snažila chránit děti před těžkým fyzickým a psychickým zneužíváním. Měla vliv na založení dětských domovů a pěstounských rodin po celém světě. O sociálně-právní ochraně dětí jako instituci se na

našem území dá uvažovat od roku 1863, kdy byl vydán říšský domovský zákon č. 105 a následně v roce 1868 zemský chudinský zákon. Tyto zákony stanovily povinnost obcí postarat se o všechny svoje občany a jejich rodiny. Jednalo se o péči o chudé, výživu a výchovu chudých dětí a také zařízení pro nápravu zanedbávaných dětí (Matoušek & Pazlarová, 2016).

Na našem území historie OSPOD sahá do roku 1919, kdy byl vytvořen samostatný odbor sociální péče o děti v rámci Ministerstva sociální péče a zdravotnictví. V bývalém Československu bylo oddělení sociálně-právní ochrany dítěte založeno v roce 1949 a bylo součástí Ministerstva zdravotnictví. V roce 1953 bylo odděleno od Ministerstva zdravotnictví a bylo založeno jako samostatný ústřední orgán státní správy. Toto oddělení mělo za úkol chránit děti před zanedbáním, zneužíváním a násilím a rovněž mělo pro ně zajistit vhodné vzdělání, péči a výchovu. Během 20. století se oddělení SPOD postupně rozvíjela a rozšiřovala svá působení. V 60. letech byly založeny nové dětské domovy a ústavy, které měly nahradit staré instituce jako sirotčince a domovy pro neslyšící. V 80. letech byl v tehdejší Československu zahájen program deinstitutionalizace, jehož cílem bylo přesunout děti z velkých ústavů a dětských domovů do menších zařízení v blízkosti jejich původního domova. Po roce 1989 bylo oddělení sociálně-právní ochrany dětí reorganizováno a začaly se prosazovat nové myšlenky a přístupy ke zlepšení péče o děti. Byla především uplatňována myšlenka náhradní rodinné péče. To znamenalo, že se děti umísťovaly do nových rodin místo do velkých institucí. Kromě toho se kladl důraz na prevenci vzniku situací, kdy je nutné odebrat děti z rodin a evidovat je v péči OSPOD (Novotná et al., 2022).

1.2 Současné postavení OSPOD

Dnes jsou oddělení SPOD v České republice součástí systému sociálních služeb. “Ochrana dětí je ve všech moderních systémech garantována státem prostřednictvím státní správy, ale přímo realizovaná konkrétními sociálními pracovníky na místní úrovni (přenesená působnost státní správy na samosprávu)” (Pemová & Ptáček, 2012, s. 27).

V současné době se ukazuje, že jen naprostá menšina rodičů, jejichž děti jsou v evidenci veřejných systémů ochrany dětí, jsou osoby narušené, kdy motivem jejich nevhodné péče o děti je osobnostní patologie, sexuální deviace, naprostá necitlivost, krutost a nelidskost ve vztahu k dětem. Naopak většina rodičů jsou osoby, které o své děti pečovat chtějí, ale nedostává se jim znalostí, dovedností, podpory nebo odpovídajících osobnostních vlastností (Pemová, 2012). Oddělení SPOD proto poskytují celou řadu služeb pro děti a jejich rodiny, jako poradenství, terapeutické a vzdělávací programy, přechodné ubytování, mentoring, náhradní rodinnou péči aj.

V centru zájmu OSPOD stojí ohrožené dítě. Základním předpokladem pro funkční výkon ochrany dítěte je výklad pojmu “ohrožené dítě”. V zahraniční literatuře se objevují pro týrané děti termíny jako “child at risk, endangered child, vulnerable child, child in need”. “Absolutní většinu dětí, které jsou nahlášeny do SPOD, tvoří děti týrané, zneužívané nebo zanedbávané. Děti zanedbávané tvoří nejpočetnější skupinu ohrožených dětí” (Pemová & Ptáček, 2012, s. 23). Dítětem v ohrožení (odpovídající terminu child at risk) je dítě s omezenou sociální percepcí, traumatizované dítě, dítě s handicapem a dítě s problematickým chováním.

Matoušek (2016) definuje ohrožené dítě jako “dítě, jehož potřeby nejsou naplněny nebo je ohrožené jejich naplňování. V našich domácích podmínkách jde zpravidla o dítě vystavené nevhodnému zacházení, dítě vyrůstající v deprivujícím prostředí, např. v sociálně vyloučené lokalitě, dítě vyrůstající mimo vlastní rodinu, dítě s poruchami chování. Sociálně-

právní ochrana dětí je soubor činností, které směřují k zajištění práva dítěte na příznivý vývoj, výchovu a ochranu zájmů.” (s.12).

Dle zákona č.359/1999 Sb. § 6 ohrožené dítě je takové dítě,

- jehož rodiče zemřeli, nebo
- jehož rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo
- jehož rodiče nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti
- které bylo svěřeno do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy, nebo
- které vede zahálčivý nebo nemravný život (zanedbávají školní docházku, nepracují, požívají alkohol a návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitucí, spáchají trestný čin, nebo
- které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu, nebo
- na kterém byl spáchán trestný čin nebo je podezření ze spáchání činu ohrožujícího zdraví, svobodu, důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo
- které je na základě žádosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umístováno do zařízení s nepřetržitou péčí o děti nebo pobývají v takovém zařízení po dobu delší než 6 měsíců, nebo
- které je ohrožováno násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, nebo
- které je žadatelem o udělení mezinárodní ochrany, azylantem anebo které se nachází na našem území bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu.

Nejčastějším důvodem pro evidenci dítěte mezi ohrožené děti je částečná nebo úplná absence základních rodičovských schopností a dovedností, špatná sociální situace rodiny, která rodičům neumožňuje poskytnout dětem vhodnou péči, nebo psychické potíže rodičů (Pemová & Ptáček, 2012).

Sociální pracovník má klíčovou roli v posouzení míry ohrožení dítěte a stanovení intervenčních strategií. Veřejný systém ochrany dětí nese odpovědnost za detekci ohrožených dětí, za pomoc rodinám v řešení jejich problémů, za zajištění bezpečí ohrožených dětí, za předcházení rozdělování rodin (odebrání dětí), za podporu návratu dětí do původních rodin, za zajištění kvalitní a stabilní péče pro děti, které musí být mimo svou původní rodinu (Pemová & Ptáček, 2012).

Orgány, které se podílejí v České republice na realizaci ochrany dítěte, jsou obecní úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, krajské a magistrátní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Zkratkou OSPOD se obvykle rozumí příslušné oddělení obecního úřadu s rozšířenou působností. Základní kvalita při ochraně zájmů dětí je dána stanovením kritérií, které by měly být dodržovány všemi orgány mající na starosti ochranu dětí. Jsou jimi: nejlepší zájem dítěte/zájem dítěte, předběžné opatření, rodičovské kompetence/výchovné předpoklady rodičů, nevhodné zacházení s dítětem, domácí násilí, rozvod/rozchod, mnohoproblémová rodina/ ohrožená rodina, nespolupracující rodina, případová konference, individuální plán ochrany dítěte, náhradní rodinná péče, dobrá praxe (Matoušek & Pazlarová, 2016).

“Všechny členské země EU mají ustanovení, podle kterých by situace dítěte v péči orgánu SPOD měla být individuálně posouzena. Ale ne ve všech státech mají tato ustanovení podobu a závaznost právního předpisu. V mnoha zemích je rovněž doporučeno, aby situace byla posouzena multidisciplinárně” (Matoušek & Pazlarová, 2016, s. 31).

Vláda České republiky schválila v roce 2012 Národní strategii ochrany práv dětí, jejíž cíle se promítly do novely zákona č. 359/1999 Sb. a dále do projektu Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí. Projekt obsahuje jako jeden z hlavních cílů právě posílení mezirezortní a multidisciplinární spolupráce. Náplní práce OSPOD by měla být při řešení situace dítěte a rodiny mimo jiné i spolupráce s jinými institucemi státního i neziskového sektoru, jako škola, policie, ambulantní specialisté, soudy, doprovodné

organizace, poradny pro rodinu, sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nízkoprahové kluby, rodinná centra, azylové domy apod. (Jochmannová, 2021).

Základním nástrojem pro multidisciplinární práci OSPOD při řešení změny způsobu výchovy je ze zákona povinná případová konference, která si klade za cíl setkání všech zainteresovaných osob a institucí.

2. CHARAKTERISTIKA SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA OSPOD A JEHO PRÁCE

2.1 Sociální pracovník a sociální práce

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 109, definuje sociálního pracovníka jako pracovníka, který “vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace” (MPSV, 2023).

Laca (2021) uvádí, že “sociální pracovník ako persona je prvým krokom v štruktúre sociálnej práce, prostredníctvom ktorého sa sociálna práca dostáva ku klientom v sociálnom prostredí” (s. 307). Jinými slovy, prostřednictvím sociálního pracovníka se k člověku, který si v sociálním prostředí není schopen sám nebo s pomocí jeho blízké osoby zabezpečit svoje potřeby, dostává pomoc. Sociální pracovník disponuje různými možnostmi intervence, a je tak rozhodujícím faktorem při práci s klientem.

Z hlediska přístupu sociálních pracovníků k práci existují dle Banksové (Matoušek et al., 2010) čtyři typy. Angažovaný sociální pracovník přistupuje ke svým klientům s empatií a respektem a při výkonu sociální práce používá stejné principy jako ve svém vlastním životě. Druhým typem je radikální sociální pracovník. Má mnoho společného s angažovaným typem, ale jeho primárním cílem není poskytnutí bezpodmínečné péče, ale změna nevyhovujících pravidel a postupů, které považuje za nespravedlivé. Dalším typem je typ byrokratický, který při své práci dovede oddělit osobní a profesionální rovinu s cílem získat klienta pro požadovanou změnu. A posledním typem je profesionální pracovník. Jeho

prioritou jsou práva a podpora klienta k jeho samostatnosti. S klienty dovede navázat individuální vztah a podporuje kompetence klientů.

Sociální práci se rozumí činnost, která „podporuje sociální změnu, řešení problémů v mezilidských vztazích a posílení a osvobození lidí za účelem naplnění jejich osobního blaha“. Tuto definici přijalo Generální shromáždění Mezinárodní federace sociálních pracovníků v Montrealu v roce 2000. K základním hodnotám sociální práce patří úcta k rovnosti, hodnotě a důstojnosti všech lidí. Hlavními principy sociální práce jsou dodržování lidských práv a společenská spravedlnost (Tomeš, 2015 s. 63).

Dříve činnosti, které jsou dnes označovány za sociální práci, vykonávali jedinci, kteří měli jinou „profesi“, např. kněží, faráři, dobrovolníci, a často šlo o práci neplacenou. V současné moderní době je sociální práce prací placenou, kromě činnosti dobrovolníků, která se ale nepovažuje za práci profesionální (Matoušek, 2021). Profesionalizace sociální práce versus její deprofesionalizace směrem k alternativním způsobům je jedním z hlavních vývojových dilemat v současném chápání sociální práce.

Hlavní úlohu sociálního pracovníka lze spatřit v tom, že dovede svým klientům poskytnout porozumění jejich stavu a zároveň jim zprostředkovat naději a pochopení, že dovedou sami řešit svůj problém a mají v rukou nástroje, jak ho řešit.

2.2 Předpoklady pro výkon práce sociálního pracovníka

Všechny vyjmenované činnosti v Zákoně o sociálních službách vykonává sociální pracovník jako svoji profesi. Matoušek (2021) uvádí, že profese se odvíjí od typu kvalifikace. V rámci jedné profese je možno mít různé druhy specializací včetně různých pracovních pozic. Kvalifikací se rozumí odborná způsobilost k výkonu sociální práce. Odbornou kvalifikací dle § 110 Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách je

- a. dosažení vyššího odborného vzdělání absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,
- b. vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském nebo magisterském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu v akreditovaných vzdělávacích programech.

Zákon kromě odborných požadavků dále stanovuje, že sociální pracovník musí být způsobilý k právním úkonům, trestně bezúhonný, zdravotně způsobilý a že odborné znalosti je povinen si po celou dobu výkonu sociální práce doplňovat a prohlubovat. Zákon o sociálních službách explicitně nedefinuje osobnostní předpoklady k výkonu práce sociálního pracovníka. V současné době se od sociálního pracovníka ale očekává, že bude disponovat kromě odborných předpokladů i velkým množstvím osobních charakteristik.

Prvním předpokladem pro výkon profese sociální práce je dle Lacy (2021) zájem a motivovanost ji vykonávat. Dalšími předpoklady jsou, že sociální pracovník musí znát jak legislativní nástroje sociální práce, tak i metody a formy sociální práce ve směru ke konkrétnímu klientovi. Důležitým předpokladem úspěšné práce sociálního pracovníka je znalost fyziologických procesů odehrávajících se u klienta.

Matoušek (2008) uvádí jako osobnostní charakteristiky sociálního pracovníka zdatnost a inteligenci, přitažlivost, kterou se rozumí nejen fyzický vzhled, ale i myšlenková a citová blízkost s klientem, důvěryhodnost, zahrnující diskrétnost, spolehlivost, porozumění a způsob využívání moci jako zásadní charakteristiku pro navázání fungujícího vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem a v neposlední řadě komunikační dovednosti včetně empatického naslouchání. Sociální pracovní by se měl při své práci řídit Etickým

kodexem sociálního pracovníka, který poukazuje na hodnotu důstojnosti, humanity, svobody, sociální spravedlnosti, komplexnosti a profesionality.

2.3 Role sociálního pracovníka

Sociální pracovník zasahuje do života klientů různým způsobem. Dle typu interakcí vstupuje sociální pracovník s klientem do různých rolí. Matoušek (2010) uvádí, že “je pracovník vnímán jako průvodce reálným světem.”. “Při terapeutické práci, jejímž cílem je podpora klientovy schopnosti reflexe vlastních potřeb a možností, které mu jeho situace dává, je pracovník průvodcem po vnitřním světě klienta. Poskytování přímé pomoci typu potravin, ubytování, finančních dávek staví pracovníka do archetypové role rodičovské, možná i do role zázračného pohádkového pomocníka. Má-li služba povahu agresivní intervence (např. odejmutí týraného dítěte rodině), je pracovník nevyhnutelně vnímán jako trestající autorita“ (s. 24).

Laca (2021) definuje několik rolí sociálního pracovníka. První spočívá ve funkci psychoterapeuta. Dále v roli pedagoga a mediátora. K dalším rolím sociálního pracovníka patří funkce sociálního poradce, krizového intervenanta, manažera, vědce a výzkumníka a především funkce aktéra sociálních změn. V neposlední řadě přináší sociální pracovník vlastnosti své osobnosti.

Při výkonu práce se role, které sociální pracovník vykonává, často prolínají. Sociální pracovníci se s klienty setkávají nejen jako pomáhající profesionálové, ale také na úrovni setkání člověka s člověkem. Nezřídka jsou při práci s klienty vystaveni etickým dilematům. Na stabilitu jejich psychiky jsou kladeny vyšší nároky. Není náhoda, že sociální pracovníci podléhají ve zvýšené míře syndromu vyhoření (Matoušek, 2008).

2.4 Klienti sociálního pracovníka

Klienti se v sociální práci rozdělují dle různých hledisek. Nejstarším hlediskem dělení je věk klientů. Klienti se dělí na dětské klienty, mládež mezi věkem 15 až 20 let, dospělé klienty, tvořící nejpočetnější skupinu a seniory. Dalším hlediskem je dělení dle chování klienta na klienta spolupracujícího, nespolupracujícího, rizikového, klienta manipulativního, agresivního, mlčenlivého, klienta v odporu, apatického klienta. Dále se klienti v sociální práci člení dle typu problémové situace na skupinu klientů se sociální patologií, skupinu s problémy věku, se zdravotními problémy, skupinu klientů se sociálně-ekonomickými aspekty, se zdravotním postižením a skupinu klientů z různých sociálních skupin.

Matoušek (2010) rozděluje sociální práci na práci se zneužívanými, týranými a zanedbávanými dětmi a jejich rodinami, s osamocenými rodiči, s rodinami v rozvodu, s mnohoproblémovými rodinami, práci se zdravotně znevýhodněnými), s klienty s mentálním postižením, s klienty s duševním onemocněním), sociální práci se starými lidmi, s lidmi umírajícími v hospici, s uživateli drog, s oběťmi násilí v rodině, se ženami, které poskytují placené sexuální služby, s rizikovou mládeží, sociální práci probační a mediační služby, s nezaměstnanými, s bezdomovci a s uprchlíky. Na obecné úrovni se skupiny klientů, se kterými sociální pracovník pracuje, dají rozdělit na klienty a jejich rodiny, přirozené skupiny, uměle vytvořené skupiny, organizace a místní komunity.

Život v dnešní společnosti přináší mnohem více rizik, složitostí a nejistot. Převládající využívání elektronické komunikaci přináší ztrátu kontaktu mezi lidmi. Ztráta sociálního kontaktu vede ke zvýšení nejistot určitých skupin lidí. Rovněž nezaměstnanost, chudoba, násilí v rodinách, i globální světové problémy nejistotu prohlubují. Současným trendem v sociální práci je upouštění od členění klientů dle jednotlivých hledisek směrem k

definici cílů, ke kterým má sociální práce směřovat. Jde spíše o směřování podpory a o pomoc sociálně potřebným (Tomeš, 2015).

2.5 Činnost sociálního pracovníka OSPOD

Sociální pracovník OSPOD vykonává činnosti prevence, poradenství, ochrany, zprostředkování náhradní péče a výchovy. Role sociálního pracovníka OSPOD je definována v Zákoně o sociálně-právní ochraně dětí v podobě rozsáhlého výčtu povinností, které musí sociální pracovník plnit.

Sociální pracovník OSPOD vykonává souběžně několik rolí. Matoušek (2016) píše, že “faktický výkon role sociálního pracovníka OSPOD spojuje roli hodnotitele klientů, jeho obhajovatele, poradce, zprostředkovatele dalších služeb, poskytovatele přímé pomoci, mediátora, administrátora, vyhodnocovatele kvality své práce, obhajovatele i vysvětlovatele vlastní práce v rámci vlastního úřadu, koordinátora činnosti jiných pomáhajících nebo zasahujících subjektů, plánovače rozvoje sociálních služeb” (s. 8). Neustále jde o hledání rovnováhy mezi pomocí a kontrolou.

Při své práci se sociální pracovník zaměřuje na jedince a na jeho pochopení v kontextu sociálního prostředí. Z hlediska konkrétních forem vykonává sociální pracovník převážně individuální případovou práci s klienty. Dále práci se skupinou lidí, např. rodinou, práci s komunitou, např. při prevenci kriminality s mládeží. A v neposlední řadě vykonává práci administrativní.

2.6 Kompetence sociálního pracovníka OSPOD

Matoušek (2003) uvádí šest základních kompetencí sociálního pracovníka. Jsou jimi rozvíjení účinné komunikace, orientovanost a plánování postupu, podpora a pomáhání k

soběstačnosti, zasahování a poskytování služby, přispívání k práci organizace a odborný růst. Sociální pracovník OSPOD by měl mít kromě obecných kompetencí navíc další dovednosti. Patří k nim především

- a. zhodnocení míry ohrožení dítěte a vlivů, které se na jeho ohrožení podílí,
- b. zhodnocení funkčnosti rodiny směrem k dítěti, včetně materiálních podmínek, rodičovských metod a kvality vztahů,
- c. rozpoznání nezájmu rodiče o dítě,
- d. podpora jednoho z rodičů v nárocích na druhého rodiče,
- e. zhodnocení vlivů výchovného prostředí v ústavním zařízení, ve kterém se dítě nachází,
- f. schopnost takové intervence v rodině, která snížila nebo eliminovala míru ohrožení dítěte,
- g. zprostředkovat dítěti optimální náhradní péči, pokud stávající dítě ohrožuje a není ji možno zlepšit,
- h. schopnost ovlivnit průběh rozvodu nebo rozchodu rodičů tak, aby měl co nejmenší dopad na dítě,
- i. rozpoznání pokusů klientů o zneužívání systému dávek a služeb,
- j. schopnost pomoci rodinám s mnoha problémy stanovit priority jejich potřeb a podpořit jejich vlastní zdroje, případně zprostředkovat využití jiných zdrojů.

Své kompetence a odborné znalosti je sociální pracovník povinen si dle zákona neustále prohlubovat a aktualizovat. Ze zákona má sociální pracovník OSPOD nárok na 24 hodin postgraduálního vzdělávání ročně. Postgraduální vzdělávání se uskutečňuje prostřednictvím kurzů od vzdělávacích agentur nebo od zaměstnavatele. Jejich úroveň se liší a často jsou jejich hlavním obsahem legislativní změny, které mají přímý dopad na práci OSPOD.

2.7 Dilemata práce sociálního pracovníka OSPOD

Kajanová uvádí, že “před dilematem stojí pracovníci, které okolnosti jejich práce či neshody s jinými pracovníky nebo vlastní přesvědčení nutí, aby volili mezi dvěma (nebo více) možnostmi, které se v dané pracovní situaci jeví jako protikladné nebo těžko slučitelné” (s.12). K základním dilematům patří formalizace versus deformalizace (práce v institucích vůči práci s klientem v domácím prostředí), profesionalizace versus deprofesionalizace (vzdělání odborníci vůči dobrovolníkům), polyvance versus specializace (povědomost o veškerých sociálních problémech versus specializace na konkrétní oblast, normativnost versus nenormativnost (přizpůsobení se klienta normám vůči akceptaci klienta takového, jaký je), umění versus věda (umění spojit mnoho dovedností versus vědecké poznatky aplikovatelné do sociální práce), pomoc versus sociální kontrola (rovnováha mezi nabídkou pouhé pomoci a kontrole).

Matoušek (2016) upozorňuje na pět základních dilemat pracovníků OSPOD. Prvním je odebrat nebo ponechat dítě v péči rodičů? Jedná se o akutní situace, kdy je dítě vystaveno zanedbávání, psychickému a fyzickému týrání a kdy je zřejmé, že takové chování směrem k dítěti bude pokračovat nebo na něj bude mít nepříznivý vliv. Dalším dilematem je, jak posoudit, zda jsou v rodině používány přiměřené výchovné metody? Pracovníci OSPOD vědí, že často během své návštěvy v rodinách nevidí obvyklou situaci, která v rodině panuje. Rodiče se snaží působit normálně. Existují však indicie toho, že dítě se rodiče bojí. S většími dětmi je možno vést rozhovor, o jehož obsahu se rodiče nic nedozví ani v okamžiku, kdy budou chtít nahlédnout do spisu. Třetím dilematem je, jak zjistit nejlepší zájem dítěte v případě, že probíhá komplikovaný rozvod nebo rozchod rodičů. Děti jsou v takovém případě používány jedním nebo oběma rodiči k manipulaci proti druhému rodiči. Pracovníci OSPOD se snaží respektovat právo dítěte na oba rodiče. Předposledním dilematem je schopnost posouzení kompetencí u rodičů se závislým chováním. Zejména u

matek závislých na drogách může péče o dítě představovat poslední naději ve zvládnutí závislosti. Skoro vždy je v případě ponechání dítěte v péči závislé matky nutný dohled. Posledním hlavním dilematem je schopnost posouzení vhodnosti příbuzenské pěstounské péče a schopnost rozlišit pokusy o její zneužití kvůli finančním příspěvkům od státu.

Kromě hlavních dilemat se sociální pracovníci OSPOD potýkají ještě s dalšími, např. zda nahlašovat nebo mlčet v případě sdílení informací o dítěti nebo rodině kvůli případným intervencím, nad jejichž dopady už sociální pracovník nemá dohled. Další otázkou je vstupovat rodině do soukromí formou ohlášené nebo nenahlášené návštěvy, jak pracovat s otázkou uspokojení většího množství klientů proti věnování více energie nadějnějším případům. Dilema symetrického proti jednostrannému přístupu spočívá v tom, zda pracovník do řešení problému vnáší svoje normy, případně vžitě normy, které kolidují s potřebami klientů.

V souvislosti se sociální prací se objevuje termín “dobrá praxe”. Jde o termín, který označuje osvědčený způsob práce s doložitelným efektem.

2.8 Problémy práce sociálních pracovníků OSPOD

Sociální pracovník OSPOD pomáhá klientovi a jeho rodině orientovat se v jeho problémech a podporovat vlastní síly při jejich řešení. Matějček (2017) uvádí, že “dnešní rodina ztratila řadu svých dřívějších funkcí a stojí především na citovém poutu partnerů, které je velmi křehké“ (s. 20). Dítě je tak hlavně citovou investicí partnerů. Sociální pracovník OSPOD by neměl na rodinu nahlížet optikou společenských norem předchozích století a generací, ale stále jako na základní jednotku lidské společnosti, která je nenahraditelná v prvních letech výchovy dítěte.

Pracovník OSPOD pracuje s lidmi, kteří prochází velmi složitými obdobími a mají často silné emoční reakce. Situace, ve kterých se sociální pracovník OSPOD se svými klienty nachází, jsou velmi náročné.

Matoušek (2016) uvádí následující situace: prověřování nevhodného zacházení s dítětem, týrání dítěte, řešení útěků dětí z domova, jejich umístování v systému institucionální péče, posuzování situace, kdy se rodiče dítěte rozvádí nebo jsou závislí na alkoholu, návykových látkách. Někdy během práce dochází také k nočním zásahům.

Z různých důvodů se nemusí dařit uspokojovat očekávání klientů službami, které nejsou dostupné. Sociální pracovníci jsou prakticky neustále přetíženi administrativní agendou, která má spíše tendenci narůstat. Zvyšuje se tak jejich frustrace a možnost rychlejšího nástupu syndromu vyhoření, které mohou vést k opuštění pracovního místa.

Hlavní problémy při výkonu práce sociálního pracovníka na OSPOD spočívají v několika oblastech. Jsou jimi velké nároky na osobnost sociálního pracovníka, který se neustále při své práci s dětmi a rodinami setkává s náročnými situacemi. Řeší základní a jiná dilemata. Významnou roli hrají podmínky daného pracoviště OSPOD, např. organizování pravidelných supervizí, intervizí, setkání multioborových pracovníků apod. Dále jde o povinnost stanovenou zákonem spočívající v celoživotním dalším vzdělávání. A v neposlední řadě se jedná o administrativní zahlcenost pracovníků OSPOD. Sociální pracovník je často v uvedených oblastech konfrontován s frustrací, která může vyústit ve fyzické a psychické vyčerpání, v syndrom vyhoření (burn-out syndrom).

2.9 Syndrom vyhoření (burn-out syndrom)

Pravděpodobně první popsany případ, ve kterém je použit termín burn-out s návazností na vyčerpání, pochází od W. Shakespeara z roku 1599 z Vášnivého poutníka. Vášnivý poutník je antologie 20 básní shromážděných a publikovaných Williamem

Jaggardem, které byly na titulní straně připsány W. Shakespearovi, z nichž pouze pět je považováno za autenticky shakespearovské. První články o vyhoření se objevují v polovině sedmdesátých let v USA. O syndromu vyhoření se tehdy zajímaly hlavně praktici a laická veřejnost. Koncepční vývoj byl ovlivněn více pragmaticky než teoreticky. Označení vyhoření bylo poprvé zmíněno Bradleyem v roce 1969 v článku o probačních důstojnících, kteří vedli terapeutickou komunitu mladistvých delikventů (Stoyanov, 2014).

Za otce zakladatele pojmu “burn-out syndrom” je však považován Herbert Freudenberger. Jako dobrovolný psychiatr byl zaměstnán na klinice pro drogově závislé Saint Marks Free Clinic New York. Pracovalo tam hodně mladých a nadšených dobrovolníků. Freudenberger vyzoroval, že mnoho z nich zakoušelo postupné vyčerpání a ztrátu motivace a závazku. Tento proces trval zhruba rok a byl doprovázen různými mentálními a fyzickými projevy. Pro označení tohoto specifického stavu vyčerpání si Freudenberger vybral slovo, které bylo hovorově využíváno k popisu efektu chronického drogového vyčerpání: burn out. Freudenberger sám vyhořel dvakrát, což zvýšilo jeho víru v nutnost sdílení informací o syndromu vyhoření. Jeho přínos k tomuto tématu byl oceněn 1999 Zlatou medailí za celoživotní přínos praktické psychologii. Nezávisle na Freudenbergerovi, se Christina Maslach zajímala o způsoby, jakým se lidé působící ve službách vypořádávali s emocionálním podrážděním v práci. Objevila, že jak vzrušení, tak strategie mají významný dopad na profesionální identitu a pracovní chování jedinců. Když náhodou popsala tyto výsledky právníkovi, bylo jí sděleno, že chudí právníci nazývají tento fenomén “vyhoření”. A tak se zrodil termín burn-out. Maslachová popisuje syndrom vyhoření jako pracovní problémy nebo symptomy související s dlouhodobou vyčerpaností, problémy se spolupracovníky a sníženou výkonností (Stoyanov, 2014).

Matoušek píše (2003), že “syndrom vyhoření je soubor typických příznaků vznikajících u pracovníků v pomáhajících profesích v důsledku nezvládnutého pracovního stresu” (s. 55). Velmi úzce souvisí se syndromem pomáhajícího.

Syndrom pomáhajícího je popisován jako druh poruchy pomáhajícího pracovníka, který si tím, že pomáhá druhým, řeší, často nevědomě, své rané trauma odmítnutého dítěte. “Syndrom pomocníka tkví v neschopnosti projevit vlastní city a potřeby, která se stala součástí osobnostní struktury” (Schmidbauer, 2015, s. 16).

To znamená, že je pro něj důležitý obdiv, uznání a vděčnost za to, co pro druhé dělá. K jeho typickým projevům patří pasivní vztah ke klientům, vyhýbání se kontaktům s pacienty, častá nemocnost, kladení důrazu na formální stránky práce, administrativní činnost, převládající skepse a omezování kontaktu s kolegy, zvyšující se konfliktnost, podrážděnost až projevy depersonalizace.

Syndrom vyhoření nebo také burn-out syndrom je v centru pozornosti výzkumníků velmi dlouhou dobu. Koncem května 2019 Světová zdravotnická organizace kodifikovala syndrom vyhoření v Mezinárodní klasifikaci nemocí. Švédsko a Nizozemsko jej uznaly jako diagnózu již dříve. Syndrom vyhoření je v mezinárodní klasifikaci nemocí MKN-11 klasifikován takto: Vyhoření je syndrom koncipovaný jako důsledek chronického stresu na pracovišti, který nebyl úspěšně zvládnut (WHO, 2019). Vyznačuje se třemi rozměry:

1. pocity vyčerpání energie nebo vyčerpání,
2. zvýšená mentální vzdálenost od zaměstnání nebo pocity negativismu nebo cynismu související se zaměstnáním,
3. snížená profesionální efektivita.

V materiálu, který byl publikován v roce 2022 v Číně na třetí Mezinárodní konferenci na téma duševní zdraví, vzdělávání a rozvoj člověka (Shanglei et al., 2022) je syndrom vyhoření z práce považován za významný sociální problém. Dlouhodobá únava a nízká výkonnost jsou faktory, které napomáhají rozvoji syndromu. Vyhoření má dopad jak na duševní, tak na fyzickou stránku člověka. Negativně ovlivňuje přístup k práci, snižuje pracovní nasazení, ovlivňuje partnerské vztahy v rodině a s přáteli. Je mnoho příčin pracovního vyhoření. Dříve se posuzovaly zejména dva aspekty: pracovní požadavky a

pracovní zdroje. Tyto dva aspekty ale postihují spíše externí příčiny vyhoření. Dnes je přístup zaměřen na interní a externí příčiny vzniku syndromu vyhoření.

Mezi vnitřní příčiny vzniku syndromu vyhoření se počítá pracovní zaujetí, které má vliv na pracovní nasazení. Dále osobní účinnost/efektivita, která ukazuje, jak je pracovník schopen využívat specifické dovednosti k řešení problémů. Další příčinou vzniku syndromu je jádrové sebe-hodnocení, na které mají vliv spokojenost v práci a organizační /firemní ztotožnění se. K vnitřním důvodům vzniku syndromu patří také vlastní osobnost pracovníka.

K externím příčinám se zařazují jak pracovní požadavky, tak pracovní zdroje. Pracovníci mají mnohem větší tendenci k vyhoření, pokud je stále se opakující pracovní zatížení emočně, fyzicky a kognitivně vyčerpávající. K pracovním zdrojům se zařazuje takový tým v práci, který dosahuje cílů a jeho členové se mohou osobně rozvíjet. Účinek pracovních zdrojů není sice tak silný jako účinek pracovních požadavků, ale je třeba ho nepodceňovat. K ostatním externím faktorům vzniku syndromu vyhoření se řadí další faktory jako pracovní hodiny a strukturální zdroje (Shanglei at al., 2022).

Při zkoumání syndromu vyhoření stojí v centru zájmu probíhajících výzkumů důležitá otázka, a to, zda “tvoří syndrom vyhoření a deprese jeden syndrom” (Bianchi, 2020). Data z nejnovějších výzkumů zveřejněná v tomto článku poukazují na to, že faktory, které jsou základem složky syndromu vyhoření, korelují silně s faktorem symptomu deprese. Hlavním předmětem kontroverze ve výzkumu syndromu vyhoření je rozsah, v jakém syndrom vyhoření označuje něco jiného než depresivní stav. WHO je toho názoru, že “syndrom vyhoření má být důsledkem nepřekonatelného pracovního stresu a že se týká konkrétně jevů v profesním kontextu, a neměl by se používat k popisu zkušeností v jiných oblastech života“ (WHO, 2019). Pracovní charakter syndromu vyhoření byl často považován za charakteristický rys tohoto jevu. Syndrom vyhoření může mít dle nových dat jak pracovní, tak depresivní povahu. Udržování demarkační linie mezi syndromem vyhoření

a depresí tak může být problematické jak z vědeckého, tak z hlediska řízení zdraví. Kromě velkých finančních ztrát v podobě absencí, léčby pracovníků a snížené produktivity má syndrom vyhoření velký vliv na každodenní život člověka, a tím pádem i na fungování a rozvoj celých států (Shanglei et al., 2022). Dle údajů Emily a Amelie Nagoski (2019) se syndrom vyhoření týká až 30% učitelů ve Spojených Státech. Podobné procento je u vysokoškolských profesorů a mezinárodních humanitárních pracovníků. U zdravotníků se procento pohybuje na 52%.

U syndromu vyhoření platí, že prevence je klíčová. Již projevený burn-out syndrom se velmi obtížně a zdlouhavě léčí. Prevence zahrnuje hlavně vytváření podpůrného pracovního prostředí podporující rovnováhu mezi pracovním a osobním životem, poskytování příležitostí k sociální podpoře a spojení a podporu pravidelného cvičení a dalších opatření pro péči o sebe (Karagol, 2022).

3. ZÁKON č. 359/1999 Sb., O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ

“Sociálně-právní ochrana dětí, jako odvětví veřejného práva, má v České republice své poslání, které je stvrzeno mnoha zákony a mezinárodními dokumenty a z pohledu ústavních principů zejména Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte” (Novotná et al., 2022 s. 9).

Před přijetím zákona č. 359/1999 Sb. upravoval vztah orgánů činných při ochraně dětí zákon o rodině a předpisy o sociálním zabezpečení. Tento stav ale neodrážel potřeby dětí v rozvíjející se společnosti. Bylo třeba reagovat jednak na mezinárodní smlouvy a dohody, ale i na nové společenské jevy (násilí, závislosti, vliv médií aj.) (Novotná et al., 2022).

“Ochrana dítěte zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly. Tvoří tak předmět činnosti celé řady orgánů, právnických a fyzických osob, a to v závislosti na jejich působnosti. Ochrana dítěte a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti rodinně právní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod., a z toho také vyplývá okruh subjektů, které ji realizují. Z této skutečnosti je zřejmé, že právní úpravu ochrany dítěte nelze zahrnout do jediného právního předpisu.” (MV, 2021, s. 7).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí je základním právním předpisem, který upravuje výkon veřejné správy na úseku SPOD. Od 1. ledna 2013 přibyla k zákonu o SPO prováděcí vyhláška MPSV č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochrany dětí. K ostatním důležitým předpisům upravující oblast sociálně-právní ochrany dětí patří:

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (zejména část druhá – rodinné právo)

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění a další.

Nejvýznamnější mezinárodní smlouvou, která upravuje oblast sociálně-právní ochrany dítěte a která je součástí právního řádu České republiky, je Úmluva o právech dítěte. Úmluva o právech dítěte je závazná pro Českou republiku od 1. 1. 1993 (MV, 2021).

§1 Zákona chápe pojem sociálně-právní ochrana dětí jako

- a) ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
- d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Při ochraně ohrožených dětí dochází k vměšování příslušných orgánů do soukromého a rodinného života. Zákon stanovuje, v jakých případech k takovým zásahům může dojít a jaké zásady musí být v takových situacích respektovány (Novotná et al., 2022).

Nejdůležitějším principem při práci všech orgánů SPOD je nejlepší zájem, prospěch a blaho dětí. A to, že sociálně-právní ochrana je poskytována bezplatně všem dětem do 18 let věku, bez rozdílu. Zákon určuje odpovědnost státu za ochranu dítěte ve smyslu ústavních práv, ale nenahrazuje povinnosti a odpovědnosti rodičů, a tudíž nezasahuje do výkonu jejich práv, pokud nejsou ohroženy práva nebo vývoj dítěte. Vůdčím pravidlem pro činnost orgánů SPOD je princip preventivního působení na rodinné vztahy a sanace rodiny. Opatření sociálně-právní ochrany jsou uspořádána podle intenzity ohrožení. Důraz je také kladen na prevenci rizikového vývoje dětí a na jejich ochranu před sociálně-patologickými jevy. Dětem, které nemohou trvale nebo dočasně pobývat v primární rodině, mají právo na zvláštní ochranu a pomoc v podobě náhradní rodinné výchovy. Ta má přednost před ústavní formou výchovy. Při volbě řešení situace konkrétního dítěte je nutno brát zřetel na kulturní, etnický, náboženský a jazykový původ dítěte. V případech osvojení dítěte do ciziny je třeba brát v úvahu princip subsidiarity, tj. pokud dítěti není zajištěna náležitá péče a výchova v zemi jeho původu. Orgány SPOD mají povinnost sledovat výkon ústavní nebo ochranné výchovy, aniž by zasahovaly do řízení a provozu těchto zařízení (Novotná et al., 2022).

4. NOVELA ZÁKONA č. 363/2021 Sb. A HLAVNÍ ZMĚNY

Zákon č. 363/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, byl schválen 9. září 2021 Senátem a nabyl účinnosti 1. ledna 2022 s odloženou účinností některých novelizačních bodů. Odložená účinnost od 1.1.2025 se týká zakotvení zákazu umístování dětí do tří let nebo do čtyř let věku do náhradní ústavní péče, a od 1.1.2028 zrušení úpravy nároku na příspěvek na úhradu potřeb dítěte a na odměnu pěstouna ve vztahu ke zletilým nezaopatřeným dětem po skončení pěstounské nebo poručnické péče.

Hlavním cílem této novely bylo narovnat finanční ohodnocení některých oblastí pěstounské péče a ZDVOP a zavést zaopatřovací příspěvek pro mladé dospělé odcházející z náhradní péče (MPSV, 2021).

Z hlediska důležitosti pro výkon OSPOD přinesla novela novela zákona změny v těchto klíčových oblastech:

- v oblasti náhradní rodinné péče,
- podpora mladých dospělých opouštějící náhradní rodinnou péči
- podpora péče o děti v krizových zařízeních
- omezení institucionální péče o nejmladší děti
- změny v souvisejících právních předpisech, konkrétně týkající se úpravy předběžného opatření v zákoně o zvláštních řízeních soudních
- další změny

4.1 Změny v oblasti náhradní rodinné péče

V oblasti náhradní rodinné péče přinesla novela systémovou změnu týkající se odlišení profesionální pěstounské péče a péče osob, které pečují o děti jakožto osoby příbuzné či blízké, a návazně změny v oblasti odměňování těchto osob.

Výše uvedená systémová změna je obsažena v § 2a. Ten definuje pojmy jako “jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, osoby pečující a osoby v evidenci. S rozlišením těchto pojmů se pojí vznik nároku na dávky pěstounské péče nebo uzavření dohody o výkonu pěstounské péče. Nově definovanou určující skutečností pro pojem pečující osoby je to, zda osoba o dítě v konkrétním časovém momentu fakticky o dítě pečuje, či nikoliv” (Novotná et al., 2021, s. 33).

Jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte se rozumí fyzická osoba, které bylo dítě svěřeno do osobní péče rozhodnutím soudu, a to ode dne vykonatelnosti takového rozhodnutí. Osobou v evidenci je taková fyzická osoba, která je vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči po přechodnou dobu. Osobou pečující je fyzická osoba

- které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče, pěstounské péče na přechodnou dobu nebo předpěstounské péče, nebo
- která osobně pečuje o dítě v průběhu řízení o svěření dítěte do její pěstounské péče nebo předpěstounské péče nebo o jejím jmenování poručníkem dítěte, pokud bylo zahájeno z moci úřední, nebo
- která osobně pečuje o dítě, podala-li návrh na svěření dítěte do její pěstounské nebo předpěstounské péče nebo návrh na její jmenování poručníkem dítěte a není-li tato péče o toto dítě zjevně bezdůvodná, nebo
- která je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje.

Náhradní rodinná péče rozlišuje tyto hlavní formy péče: péče jiné osoby (svěření), osvojení/adopce, pěstounská péče, pěstounská péče krátkodobá, poručenství s osobní péčí. Při péči jiné osoby/svěření o dítě pečuje na základě rozhodnutí soudu osoba příbuzná nebo dítěti blízká a známá, rodičům zůstává zachována rodičovská odpovědnost i vyživovací povinnost. Soud stanovuje rodiči povinnost hradit dítěti výživné k rukám pečující osoby. Novela přinesla změnu v tom, že rodiny, které mají dítě ve

svěřenectví, mají nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, od něj je odečtena výše výživného. Příspěvek se nedaní. Osoba pečující má povinnost spolupracovat s OSPOD a dítě zastupuje jen v oblastech vymezených soudem.

Při osvojení (adopci) vznikají mezi osvojitelem a osvojencem vztahy jako mezi rodiči a dětmi a mezi příbuznými osvojitele a osvojencem vztahy příbuzenské. Osvojitelé mají rodičovskou odpovědnost a vztahy k biologické rodině zanikají. Osvojitelé nemají nárok na žádné speciální dávky od státu ani na doprovázení.

Pěstounská péče rozlišuje pěstounskou péči krátkodobou, dlouhodobou a zprostředkovanou, nezprostředkovanou. Vztah mezi pěstounem a dítětem je státem zprostředkovaný, státem kontrolován a hmotně zabezpečen, tzn. pěstoun nemá k dítěti vyživovací povinnost a má právo zastupovat dítě pouze v běžných záležitostech. Zákonnými zástupci zůstávají nadále biologičtí rodiče, pokud nebyli zbaveni soudem rodičovské způsobilosti. Rodič může požadovat dítě zpět do své péče. Pěstounská péče zaniká nabytím svéprávnosti dítěte nebo jeho zletilostí. Přechodná pěstounská péče (krátkodobá pěstounská péče) je model krizové péče, kdy děti nemohou být z vážných důvodů krátkodobě vychovávány v původní biologické rodině. Jde rovněž o státem podporovanou a kontrolovanou formu individuální péče o dítě. Pěstouni by měli být pečlivě vybráni, odborně proškoleni a připraveni příslušným krajským úřadem. Krátkodobá pěstounská péče by měla směřovat k co nejrychlejšímu návratu dítěte do vlastní biologické rodiny. Pěstounská péče na dobu přechodnou může trvat nejdéle rok. Nezprostředkovaná pěstounská péče znamená, že pěstouna nezprostředkoval dítěti kraj a dělí se dle toho, zda se jedná o osoby blízké jako teta, soused, přítel apod., nebo o prarodiče.

Pěstouni mají nárok dle typu péče na odměnu pěstouna nebo příspěvek při pěstounské péči a další dávky a dítěti je vyplácen příspěvek na úhradu potřeb dítěte. K dávkám pěstounské péče patří odměna pěstouna, příspěvek při pěstounské péči, příspěvek

na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

K poručenství se přistupuje tehdy, kdy rodiče nezletilého buď zemřeli nebo byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, nebo byl jejich výkon rodičovské odpovědnosti pozastaven (např. po vážných úrazech) nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník je určen soudem, pokud rodiče poručníka doporučí, většinou je soudem stanoven. Poručník nemá vyživovací povinnost vůči dítěti. Jednání poručníka podléhá dozoru soudu a má povinnost soudu podávat zprávy o dítěti a předkládat účty ze správy majetku dítěte. Pokud poručník o dítě osobně pečuje, tj. je osobou pečující, jedná se o formu náhradní rodinné péče, a dítě i poručník mají nárok na odměnu pěstouna či příspěvek při pěstounské péči a dítě příspěvek na úhradu potřeb dítěte (MPSV, 2021).

Dávky státu za pěstounskou péči rozlišují, zda se jedná o pěstounskou péči zprostředkovanou nebo nezprostředkovanou a zda o krátkodobou nebo dlouhodobou.

Výpočet výše odměny pěstouna, která náleží pěstounům zprostředkovaným při krátkodobé i dlouhodobé pěstounské péči, je navázán na koeficient minimální mzdy v závislosti na počtu svěřených dětí a jejich zdravotním stavu, jak ukazují v příloze tabulky č. 3 a 4. Daní se a strhává se daň z příjmu a zdravotní a sociální pojištění. Výše minimální mzdy k 1.1. 2023 je 17300 Kč (MPSV, 2023).

Výpočet výše příspěvku při pěstounské péči, který náleží pěstounům nezprostředkovaným (teta, přítel, osoby blízké aj a prarodiče), a jak ukazuje v příloze tabulka č. 5, je navázán na koeficient životního minima v závislosti na počtu svěřených dětí a jejich zdravotním stavu. Příspěvek je stanoven v čisté výši, dále se nedaní a nestrhává se z něj zdravotní ani sociální pojištění. Výše životního minima k 1.1. 2023 je 4860 Kč.

Výši dávek pěstounské péči upravuje zákon, výše příspěvek na úhradu potřeb dítěte je odstupňována dle věku dítěte, k 1.1. 2023 je výše od 10800 Kč do 13500 Kč. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla je stanoven ve výši 70% pořizovací ceny vozidla, nejvýše

však 100000 Kč. Příspěvek při převzetí dítěte je rovněž odstupňována dle věku dítěte od 8000 Kč do 10000 Kč.

4.2 Podpora mladých dospělých opouštějící náhradní rodinnou péči

Úpravu zaopatření mladých lidí, kteří dosáhnou zletilosti nebo plné svéprávnosti a odchází z pěstounské nebo poručnické péče nebo ústavní výchovy, a jsou stále nezaopatřené, řeší § 50b novely.

Tito mladí lidé mohou dostávat jednorázový nebo opakující se měsíční zaopatřovací příspěvek. Ten je formou finanční podpory pro mladé dospělé ke zmírnění jejich nepříznivé sociální situace.

Nárok na jednorázový zaopatřovací příspěvek ve výši 25000 Kč vzniká mladému dospělému, který byl ke dni dosažení zletilosti nebo plné svéprávnosti v pěstounské nebo ústavní výchově nebo v poručenství a který není nezaopatřeným dítětem, a tím přestane mít nárok na opakující se zaopatřovací příspěvek. Tato dávka nahrazuje dosavadní jednorázový příspěvek při ukončení pěstounské péče u dětí odcházející z této formy NRP.

Na opakující se zaopatřovací příspěvek ve výši 15000 Kč mají nárok ti mladí dospělí, kteří splňují následující podmínky. Jejich náhradní péče (tedy včetně péče ústavní) před dosažením zletilosti nebo plné svéprávnosti musí trvat 12 měsíců, nebo 3 roky v případě nezprostředkované péče. Musí být stále nezaopatřeným dítětem, tj. dítětem, které neukončilo povinnou školní docházku, nebo se soustavně připravuje na budoucí povolání studiem, nejdéle pak do 26 let. Nesmí být pravomocně odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a má vypracován individuální plán mladého dospělého, tzn. poskytuje součinnost sociálnímu kurátorovi. Do konce roku 2027 je pro oprávněné mladé lidi odcházející z pěstounské péče zachována možnost volby mezi uplatněním nároku na

příspěvek na úhradu potřeb dítěte (a na odměnu pěstouna pro bývalého pěstouna) a mezi uplatněním nároku na opakující se zaopatřovací příspěvek (odložená účinnost).

Mladý dospělý tedy může setrvat v pěstounské péči i po dosažení zletilosti a nabytí plné svéprávnosti na základě dohody s pěstouny, a pak trvá nárok na dávky odměna pěstouna a příspěvek na úhradu potřeb dítěte, ale nenáleží opakující se zaopatřovací příspěvek a náleží jednorázový zaopatřovací příspěvek, ale nenáleží příspěvek na ukončení pěstounské péče. Nebo může mladý dospělý setrvat v pěstounské rodině na základě vzájemné domluvy, tím pádem nenáleží odměna pěstouna ani příspěvek na úhradu potřeb dítěte, ale lze žádat o opakující se zaopatřovací příspěvek a náleží jednorázový zaopatřující příspěvek (nenáleží příspěvek při ukončení pěstounské péče). Pokud mladý dospělý po dosažení zletilosti a nabytí plné svéprávnosti setrvá v přímém zaopatření ústavu (bydlení, strava, ošacení), opakující se zaopatřovací příspěvek nenáleží, jednorázový zaopatřovací příspěvek nenáleží, pokud mladý dospělý obdrží “odchodné” ve výši 25000 Kč nebo více. Pokud obdrží odchodné v nižší hodnotě, jednorázový zaopatřovací příspěvek mu náleží v celé výši. Pokud je mladý dospělý poživitelem důchodu (státní sociální podpora), náleží mu opakující se zaopatřovací příspěvek snížený o výši důchodu.

4.3 Podpora péče o děti v krizových zařízeních (zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc ZDVOP)

Právní tituly umístění dítěte věcně zůstávají, ale jsou přeformulovány: jsou jimi buď smlouva uzavíraná dítětem nebo jeho zákonným zástupcem. Pokud je dítě v zařízení ZDVOP umístěno na základě smlouvy o poskytování ochrany a pomoci, uzavírá ji buď samo, pokud je způsobilé věkem a rozumovou vyspělostí, nebo ji za něj uzavírá rodič nebo soudem jmenovaný poručník. V takovém případě je třeba souhlas OSPOD dle § 16. Žádost

o takový souhlas musí být podána nejpozději třetí pracovní den následující po přijetí dítěte do zařízení ZDVOP, DOZP nebo DD pro děti do 3 let věku.

Nebo smlouvu se zařízením ZDVOP uzavírá OSPOD jako veřejný poručník, pak souhlas OSPOD není potřeba. Anebo je dítě umístěno do zařízení ZDVOP soudním rozhodnutím, a to buď meritorním (ústavní výchova nebo výchovné opatření) nebo předběžnou úpravou poměrů dítěte („rychlé“ předběžné opatření). Novela odděluje jasně podmínky pro umístění do péče zařízení ZDVOP na základě smlouvy sjednané s dítětem nebo jeho oprávněným zástupcem a na základě rozhodnutí soudu.

Pokud je dítě umístěno do zařízení ZDVOP na základě výkonu rozhodnutí soudu, jde o formu rozsudku o výchovném opatření nebo formu usnesení o předběžném opatření nebo formu rozsudku o ústavní výchově.

Nejdůležitější změnou je zakotvení lhůty 6 měsíců jako nejdelší přípustné doby pobytu dítěte v zařízení ZDVOP, a to i v případě, že dochází k souběhu pobytu dítěte na základě smlouvy a na základě rozhodnutí soudu.

Dále zmíněný paragraf nově upravuje rozsah ochrany a pomoci dítěti a jeho rodině ze strany zařízení ZDVOP. Ochrana a pomoc se skládá z následujících činností: poskytnutí ubytování, stravy, pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně, zprostředkování kontaktu se sociálním prostředím, zajištění výchovných, vzdělávacích a aktivizačních činností, pomoc při uplatňování práv a zájmů a obstarávání osobních záležitostí, zajištění sociálně terapeutických činností a zajištění zdravotních služeb, psychologické a jiné obdobné péče.

Dítěti je v zařízení ZDVOP poskytnuto osobní vybavení (prádlo, šatstvo a obuv), drobné předměty běžné osobní potřeby a některé služby (stříhání vlasů, holení, pedikúra). Zařízení ZDVOP je povinno spolupracovat s rodinou dítěte a poskytovat jí pomoc při zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, zajišťovat členům rodiny dítěte terapii, nácvik

rodičovských a dalších potřebných dovedností, to vše v souladu s IP ochrany dítěte, který je zpracován příslušným OSPOD.

Novela dále upravuje práva a povinnosti umístěných dětí a ředitele zařízení ZDVOP, např. výši kapesného aj. Řeší provozní a personální standardy zařízení ZDVOP, jako např. maximální přípustný počet dětí, které mohou současně pobývat v péči ZDVOP (z 28 na maximálně 20 dětí), péče o sourozenecké skupiny jedním zaměstnancem a další. (MPSV

Významné změny nastaly v oblasti financování nákladů na služby zařízení ZDVOP. Státní příspěvek za kalendářní měsíc a umístěné dítě se zvýšil z 22800 Kč na 36000 Kč. Výše toho příspěvku se krátí, pokud dítě pobývá více než 2 celé dny mimo zařízení. Dosavadní příspěvek na úhradu pobytu a péči byl nahrazen úpravou úhrady nákladů, kterou platí rodiče či jiné osoby povinné výživou dítěte za poskytování ochrany a pomoci dítěti ze strany ZDVOP. Výše úhrady za péči a úhrady za stravu (u zaopatřeného dítěte i za ubytování) je stanovena vyhláškou. O stanovení úhrady se již nebude rozhodovat ve správním řízení (Novotná et al., 2022).

4.4 Omezení institucionální péče o nejmladší děti

Novela zakotvuje věkovou hranici :

- tří let věku dítěte pro poskytování pobytových služeb ZDVOP na základě smlouvy i rozhodnutí soudu (s účinností od 1. 1. 2024),
- tří let věku dítěte pro možnost soudu nařídit předběžným opatřením na návrh OSPOD dočasné umístění dítěte v jiném vhodném výchovném prostředí, než je péče fyzické osoby (od 1. 1. 2025),
- čtyř let věku dítěte pro umístění dítěte do školského zařízení pro výkon ústavní výchovy (dětský domov, dětský domov se školou, diagnostický ústav), s výjimkou společného umístění sourozenců (od 1. 1. 2025)

- čtyř let věku dítěte pro poskytování pobytových služeb v domovech pro osoby se zdravotním postižením, s výjimkou dětí se stupněm závislosti na pomoci jiné fyzické osoby III a IV (od 1. 1. 2025).

Novela dále stanovuje podmínku souhlasu OSPOD se smluvním pobytem každého dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a v dětském domově pro děti do 3 let věku a se smluvním pobytem dítěte do 15 let věku v domově pro osoby se zdravotním postižením (platí od 1. 1. 2022).

Zásadní změnu přinesla novela v umístování nejmladších dětí do ústavní výchovy nebo zařízení ZDVOP, včetně institutu předběžného opatření. Nejmladší děti se smí umístovat do dětských domovů pro děti do 3 let věku pouze v takové situaci, kdy jejich zdravotní stav vyžaduje dlouhodobou lůžkovou péči (nepostačuje péče ambulantní). Neplatí již možnost umístění dítěte do tohoto typu zařízení z důvodu jeho ohrožení nevhodným sociálním prostředím. Je vyžadován souhlas OSPOD.

4.5 Změny v souvisejících právních předpisech, konkrétně týkající se úpravy předběžného opatření v zákoně o zvláštních řízeních soudních

Novela stanovuje, na základě jakého procesního postupu může dojít k odebrání dítěte z péče rodičů na základě předběžného opatření (PO) dle § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních. Předběžné opatření, jímž má být nařízeno umístění dítěte mimo péči rodičů nebo péči osoby dítěti příbuzné nebo blízké, může soud nařídit jen na návrh OSPOD.

Pomalé PO bude moci být využito pouze v situaci odevzdání dítěte do péče jiné osoby příbuzné nebo blízké nebo do péče druhého z rodičů. Pro situaci umístění dítěte mimo rodinu nebo i přemístění dítěte platí jen rychlé PO. Stále zůstávají důvody, pro které je možno podat návrh na PO jako je nedostatek řádné péče, ohrožení zdraví, života, důležitého zájmu, akutnost.

Na návrh jiné osoby nebo i bez návrhu by mělo být podle obecné úpravy občanského soudního řádu možné pouze upravit péči k dítěti mezi jeho rodiči, případně rozhodnout o odevzdání dítěte do péče osob dítěti příbuzných nebo blízkých.

Novela sjednocuje pravidla o trvání a prodloužení doby trvání předběžného opatření ve vztahu ke všem předběžným opatřením, na jejichž základě je dítě umístováno do péče jiné osoby, bez ohledu na to, zda jde o rodiče, osobu dítěti příbuznou nebo blízkou, nebo například ústavní zařízení. Doba trvání je sjednocena na 3 měsíce s možností prodloužení o další 3 měsíce. Maximální doba platnosti PO je jeden rok od vykonatelnosti. Novela zakotvuje možnost soudu odložit vykonatelnost usnesení o nařízení PO.

U dětí do 3 let věku je vhodným výchovným prostředím, pouze péče fyzické osoby (účinnost od 1.1.2025). Novela klade důraz na možnost zohlednění specifík konkrétního případu.

4.6 Další změny v novele

Novela zákona zakotvila povinnost vést zvláštní spisovou dokumentaci o dětech, kterým byl OSPOD jmenován jako opatrovník nebo poručník. V případě, že je opatrovníkem dítěte jmenován advokát, OSPOD na jeho žádost písemně sdělí informace o nezletilém dítěti vztahující se k výkonu opatrovnictví nezletilého.

Novela přinesla změnu v nahlížení do spisové dokumentace. Nově může do spisové dokumentace nahlížet dítě starší 15 let.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na zjišťování postojů pracovníků oddělení sociálně - právní ochrany k novele č. 363/2021 Sb..

V následujících kapitolách popisuji zvolenou výzkumnou metodu, výzkumné otázky a metodu výběru výzkumného souboru, sběru dat a jejich vyhodnocení.

5.1 Výzkumný cíl a výzkumná otázka

Zamýšlela jsem se nad tím, jaký užitek z mého výzkumu mohou mít sociální pracovníci OSPOD. Cílem mého výzkumu bylo zjistit, zda a jaký konkrétní dopad měla novela na práci sociálních pracovníků OSPOD a co si o novele myslí.

Jako hlavní výzkumnou otázku jsem si stanovila:

Jaký měla novela č. 363/2021 dopad na práci sociálních pracovníků OSPOD ?

5.2 Výzkumná strategie

V praktické části jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkum. Vedlo mě k tomu několik důvodů. Jedním je poznání, že sociální pracovníci jsou při své práci v naprosté většině přetížení, a tudíž by neměli čas a ani motivaci k vyplnění dotazníků pro cizí osobu. Osobní znalost a kontakt se sociálními pracovníky oddělení sociálně-právní ochrany mě naopak vedly k výběru metody kvalitativního výzkumu. Dalším důvodem ke kvalitativnímu výzkumu byl cíl hlouběji prozkoumat danou problematiku a porozumět osobní zkušenosti informantů.

Kvalitativní výzkum se využívá v psychologii, sociologii a dalších oblastech, kdy chceme porozumět lidem v různých situacích, pochopit jejich interpretaci subjektivní zkušenosti. Výhodou kvalitativního výzkumu je, že umožňuje hlubší porozumění komplexním jevům, k jeho nevýhodám patří náročnost na analýzu dat a menší generalizovatelnost. Výstupem kvalitativního výzkumu jsou poznatky ve formě slov, citací nebo obrázků, schémat, myšlenkových map (Miovský, 2006).

5.3 Metoda a technika výzkumu

Problematiku práce sociálních pracovníků OSPOD jsem měla možnost poznat důkladně během pravidelných stáží na OSPOD. Šíře činností, které musí pracovník OSPOD zvládnout a být si v nich jistý, je velmi rozsáhlá. Především musí postupovat striktně podle zákona. Ty se často upravují, a pozměňují. Zajímalo mě, jaký dopad na práci sociálního pracovníka mohou mít změny legislativy. V lednu 2022 začala platit dlouho v parlamentu diskutovaná novela zákona. Obsahovala některé body, jejichž uvedení v platnost byly pracovníky z praxe očekávány s velkými výhradami. Vnímala jsem, že pracovníci OSPOD k novele přistupovali se značnou nedůvěrou. Zajímalo mě, zda novelizace a změny zákonů reflektují názory pracovníků z praxe. Většinou jsem se dozvíдалa, že nereflektují a že názory pracovníků OSPOD jsou zjišťovány nadřízenými orgány bez připravenosti, pouze formálně. A že problematikou oblastem, tak jak je pracovníci z praxe vnímají, není dán v parlamentních diskusích téměř žádný prostor. Domluvila jsem se během své stáže v září 2022 na OSPOD s některými pracovníky na spolupráci na bakalářské práci, jejímž cílem bude zjistit dopady zmíněné novely na jejich práci. Koncem roku 2022 jsem se s pracovníky spojila a zjistila, že dva pracovníci ukončili pracovní poměr. Zůstali celkem čtyři pracovníci, s nimiž jsem si začátkem roku 2023 domluvila termíny na rozhovory. Domluvy nebyly vůbec jednoduché, protože se často stávalo, že do smluveného termínu pracovníkům

přišla nenadálá schůzka, neplánovaná návštěva, krizová situace nebo nejčastěji nutnost zastoupit nemocného nebo chybějícího kolegu při soudním jednání. Termíny na uskutečnění rozhovorů se protahovaly. Všichni účastníci byli informováni o tom, že formou výzkumu bude rozhovor, respektive polostrukturovaný rozhovor. Jeden pracovník se k otázkám vyjadřoval prostřednictvím emailu sms zpráv kvůli časové zaneprázdněnosti.

S účastníky výzkumu jsem si jednotlivě domluvila termín schůzky. Jednomu účastníkovi jsem zaslala email k vyjádření se k novele. Před rozhovorem jsem je informovala o cíli a způsobu zacházení s nahráváním zvukového souboru. S nahráváním vyjádřili všichni souhlas. Délka rozhovorů se pohybovala od 25 do 40 minut. Se třemi pracovníky proběhl rozhovor na pracovišti OSPOD a s jedním pracovníkem se rozhovor uskutečňoval po částech přes email nebo sms. Tedy doplňkovou formou výzkumu se stala analýza stop a výsledků činností. Výběr prostředí jsem zcela ponechala na účastnících vzhledem k jejich časové tísní a k faktu, že kancelář vždy užívají minimálně dva pracovníci, tudíž bylo nutné také nalézt takový termín, kdy druhá osoba nebude přítomna v kanceláři. Rozhovory byly místy velmi spontánní a citově zabarvené. Mnohokrát se také stalo, že do kanceláře někdo nečekaně vstoupil. Bylo náročné udržet uvolněnou atmosféru, velkou výhodou bylo, že jsme se s účastníky výzkumu znaly z předchozí spolupráce v rámci stáže. Rozhovory byly neformální. Jejich síla spočívá dle Hendla (2005) v tom, že zohledňuje individuální rozdíly a změny situace.

Rozhovory jsem začínala otázkou, jaký mají účastníci z novely pocit a jak si myslí, že je novela ovlivnila. Záměrně jsem se nedoptávala na začátku rozhovoru konkrétně, abych pracovníkům nechala prostor pro spontánní vyjádření jimi vnímaných důležitých pocitů a nepodsouvala jim jednotlivé body novely tak, jak přišly důležité mně. Další otázky jsem vybírala dle oblasti, kterou má sociální pracovník na OSPOD na starosti, buď terénní sociální pracovník, nebo pracovník náhradní péče. Otázky byly většinou otevřené, ale také jsem se v rozhovoru často doptávala na některé informace a souvislosti. Rovněž jsem se

ptala, jak se u konkrétních odpovědí cítí. Rozhovory jsme nahrávala postupně a ve stejném pořadí je přepisovala. Při přepisu rozhovorů jsem dbala na přesné znění.

Pro zpracování dat byla zvolena IPA analýza. Poté, co byly dokončeny všechny rozhovory, jsem se pustila do přepisu rozhovorů.

5.4 Výběr výzkumného souboru

Při výběru souboru jsem postupovala tak, že jsem si v době své stáže v září 2022 vybrala mezi pracovníky OSPOD zástupce terénních pracovníků a pracovníků náhradní rodinné péče, a domluvila si s nimi na spolupráci na své bakalářské práci ve formě rozhovoru. Celkem přislíbilo souhlas šest pracovníků, z toho dva přestali koncem minulého roku na OSPOD pracovat. Pracovník na pozici kurátora ukončil pracovní poměr na OSPOD také a s novým se mi nepodařilo vejít do kontaktu. Fluktuace mezi zaměstnanci OSPOD je závažný problém a zkomplikoval mně tuto část výzkumu, protože noví zaměstnanci neměli ani čas, ani chuť se věnovat nad rámec svých povinností ještě dalším záležitostem pro neznámého člověka. Jako kritérium jsem si stanovila, aby pracovali na OSPOD minimálně od 1. června 2022 a byli schopni se v dané problematice již dobře orientovat. Výzkumný soubor tvořily čtyři osoby, tři ženy a jeden muž, všichni ve věku mezi 28-60 roky. Tři osoby pracovaly k 1. lednu 2022 na OSPOD více než 5 let a jedna osoba 0,5 roku. Byli označeni velkým tiskacím písmenem A,B,C,D. Účastník s písmenem A se k výzkumu vyjadřoval přes email a sms zprávy. S účastnicemi s písmeny B,C,D proběhly rozhovory. Všichni účastníci mají jedno až dvě děti, jedna účastnice má již vnoučata. Přehled účastníků je znázorněn v tabulce č.1.

Tabulka č. 1

Přehled účastníků výzkumů. Vlastní zdroj zpracování (2023).

Účastníci	A	B	C	D
Pohlaví	muž	žena	žena	žena
Počet let na OSPOD	více než 5	více než 5	méně než 1 rok	více než 5
Věk	nad 35 let	nad 35 let	nad 28 let	nad 50 let
Děti	1	2	2	2
Způsob dotazování	email	rozhovor	rozhovor	rozhovor

5.5 Etika výzkumu

Všichni účastníci byli před zahájením informováni, že technikou výzkumu bude rozhovor a že jim z důvodu ochrany osobních dat bude změněno jméno. Důležitou informací bylo pořizování zvukového záznamu. Bylo dohodnuto, že bude po transkripci smazán a že transkripce rozhovorů a emailové komunikace nebudou součástí přílohy bakalářské práce. S účastníky výzkumu bylo také dohodnuto, že obsah rozhovoru nebude prezentován před dalšími účastníky výzkumu, protože se mezi sebou znají a mohlo by být narušeno vzájemné bezpečné prostředí. Před rozhovorem byl všem dán k podpisu informovaný souhlas, kde byly specifikovány všechny výše zmíněné údaje. Jména všech účastníků byla změněna. Byli označeni velkým tiskacím písmenem A,B,C,D. Nikde nebyl uveden název a místo OSPOD, jehož zaměstnanci tvořili výzkumný soubor.

5.6 Metoda analýzy dat

Jako metodu zpracování dat jsem si zvolila Interpretační fenomenologickou analýzu (IPA). Pokouší se porozumět žité lidské zkušenosti. Prostřednictvím prozkoumání této konkrétní osobní zkušenosti se snaží porozumět jednotlivé události. Jejím cílem je odpovědět otázku, co tato zkušenost znamená, a interpretovat, jak člověk prožívá a vnímá svět v určitém kontextu a čase. IPA vychází z fenomenologie, hermeneutiky a idiografického přístupu. Dle IPA se významu, který člověk připisuje dané zkušenosti, dá dosáhnout jedině interpretačním procesem. Výzkumník se snaží porozumět způsobu, jakým účastník rozumí své zkušenosti. Výzkumník přistupuje k interpretaci se svými zkušenostmi. Hermeneutický přístup předpokládá opakované čtení přepisů rozhovorů a stop a výsledků činností. Příklad kódování je uveden v příloze v tabulce č. 2.

6. VÝSLEDKY

Tato kapitola se zabývá analýzou a vyhodnocením rozhovorů a odpovědi zaslané prostřednictvím emailu. Všechny rozhovory byly nahrávány a poté včetně emailu byly přepsány, každý řádek byl očíslován. Bylo provedeno kódování, ze kterého následně vplynuly kategorie. Jednotlivé kategorie byly vyhodnoceny a popsány.

6.1 Pozitivní dopad novely

Pozitivní přínos novely v některých jejích bodech byl vnímán pouze jedním z účastníků výzkumu, a to v oblasti NRP, v oblasti informovanosti sociálních pracovníků OSPOD o nové legislativě a v oblasti péče o zaměstnance. Snahu o informovanost ve formě organizace školení pro sociální pracovníky, kteří pracují na OSPOD kratší dobu než 1 rok, pozitivně vnímal jeden účastník výzkumu.

Jeden z informantů popsal některé pozitivní oblasti plánované novely k této novele, o které další z účastníků výzkumu nevěděli nic konkrétního. Jeden z účastníků se vyjádřil v tom smyslu, že celkově samotnou novelu nevnímá negativně, ale že novela nepřináší žádnou pozitivní změnu vývoje v legislativě, kterou vnímá dlouhodobě jako chaotickou a nesystémovou.

“Asi to není úplně na té novele, to je dlouhodobá věc právě, jako že to není.....že je v tom právě takový chaos, je to na.. trošku libovůli.” (B.122-123)

6.1.1 NRP - svěřenectví

Péči třetí osoby, konkrétně svěřenectví, novela přiznává nově příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

“Co teda pozitivně vnímám, co se týká toho svěřenectví, to znamená péče třetí osoby, že tam vznikl nárok na úhradu potřeb dítěte, to je pozitivní.” (B.29-32)

6.1.2 NRP - zaopatřovací příspěvek pro mladé

Jako pozitivní krok je vnímána možnost výběru způsobu čerpání zaopatřovacího příspěvku u mladých dospělých, kteří odchází z pěstounské nebo poručnické péče nebo ústavní výchovy, a jsou stále nezaopatřeni. Mohou si vybrat, zda budou pobírat nadále příspěvek na úhradu potřeb a pěstouni odměnu pěstouna anebo čerpat opakující se zaopatřovací příspěvek. Účastník výzkumu z úseku NRP zhodnotil tuto část novely kladně. Mladí dospělí, kteří studují, tak nejsou vázáni na situaci v pěstounské rodině nebo ústavní výchově, ve které jsou umístěni.

“...přijde mi to jako rozumné, zůstávají ještě v té rodině, ale ve chvíli, když by měli nějaké problémy s tou rodinou a chtěli by pokračovat, tak jim to umožní to překlenu a nepřerušovat studium, ale studovat dál a osamostatnit se.” (B.97-99)

“Ten zaopatřovací příspěvek, že když jim je 18, mají rozstudováno a mají problémy v té rodině, tak prostě se můžou odstěhovat a studovat dál.” (B.103-104)

6.1.3 Informovanost o nové legislativě

Účastník výzkumu vyjádřil spokojenost se snahou krajského úřadu o informovanost o nové legislativě. V případě větších legislativních změn, kterou novela je, je snaha nadřízených orgánů informovat OSPOD zevrubně a s předstihem. Vzhledem k tomu, že poté, co novela vstoupila v platnost, a také kvůli nejednotnosti výkladu některých ustanovení, bylo vydáváno mnoho prováděcích vyhlášek a vnitřních směrnic, byla vnímána účastníkem zvýšená pokračující snaha o zajištění informovanosti pracovníků ze strany nadřízených orgánů.

Sociální pracovníci mají 6 povinných dnů školení v roce. Kromě těchto šesti dnů je o změnách informuje vedoucí OSPOD, nadřízený krajský úřad nebo MPSV. Jeden účastník výzkumu vyjádřil spokojenost se snahou nadřízených orgánů informovat OSPOD. Jeden účastník, který pracuje v OSPOD nejkratší dobu, ocenil pořádání školení, kde jim budou poskytnuty komplexní informace.

“No to ne, na to prostě nemám kapacitu, ale právě když je to takhle zásadní věc, tak jsme se tomu věnovali a s předstihem jsme se o tom dozvídali.” (B.198-199)

“My máme šest dní povinných v roce, takže si to už člověk naplánuje a i z kraje jsme měli nějakou prezentaci, že to nebylo takové, že bychom jako netušili a snaha

tam nějak byla nás o tom informovat, ten kraj se o to snaží nám to nějak doručit.” (B.191-192)

“Když mají nějaké společné, co se třeba chystá, nebo jak to máme dělat, tak ano. Přes vedoucí to na nás jde a i ta možnost těch školení. To tam se snaží.” (B.201-202)

Jeden participant, který pracuje v OSPOD nejkratší dobu, ocenil pořádání školení, kde jim budou poskytnuty komplexní informace, které při výkonu praxe postrádá.

“Třeba teďka by nás prý mělo čekat na kraji v květnu nějaký školení nováčků, kde bychom se měli všechno nějak dozvědět jo.” (C.354-355)

6.1.4 Péče o zaměstnance

Možnost pravidelné supervize by měla být nezbytnou a nedílnou součástí práce sociálního pracovníka. Má tak možnost sdílet obavy a zabývat se svými potřebami, a získat tak náhled nad případnými vznikajícími psychickými a osobními problémy. Možnost zajištění ani realizace supervize nevyplývá z novely. V souvislosti s plánovanými změnami v novele, které znamenaly nové povinnosti pro sociální pracovníky OSPOD, však vznikl na pracovišti OSPOD tlak ze strany zaměstnanců na zajištění skupinové supervize. Do té doby na pracovišti nebyla zajištěna.

“Jak kdo to vnímá, mě to přijde fajn a jsou lidi, kteří na to nejsou nastavení a nechtějí na to chodit, ale je nás tady asi polovina. Je to chlap, ano, což je taky asi dobře.... a ze začátku teda chvilku trvalo, jsme si říkali, jestli to takhle bude furt, že my přijdeme a budeme si furt stěžovat, ale už se to trochu usadilo, už on má trochu představu o té naší práci, my už jsme si postěžovali, nebo něco se vyřešilo, a teď už jsme i řešili konkrétní případy, takže myslím, že to je na dobré cestě.” (B.220-228)

6.1.5 Novela novely

Dále byl pozitivní přínos vnímán v plánované novele této komentované novely, která má platit od 1.1.2024, a týká se oblasti nábory a evidence nových zájemců o pěstounskou péči. Tato budoucí novela plánuje zjednodušení a urychlení procesu evidence nových pěstounů, kterých je stále nedostatek., zejména dlouhodobých. Ministerstvo práce a sociálních věcí si od tohoto kroku slibuje obecně zvýšení zájmu o výkon pěstounské péče. Tlak na zajištění více pěstounů se vine jako červená linka celou novelou.

“K většímu zájmu o pěstounskou péči má přispět další plánovaná novela zákona, která zjednoduší a urychlí proces zařazení žadatelů o pěstounskou péči do evidence osob poskytujících pěstounskou péči a jejich přípravu na výkon pěstounské péče.” (A.38-41)

Obsahem plánované novely této novely má být mimo jiné sjednocení pojmů “pěstoun” a systému dávek.

“Má se to změnit novelou zase, všichni budou pěstouni, nebude péče třetí osoby, svěřenectví zrušej. A když budou pěstouni spolupracovat s doprovůdkou, tak dávky bude mít, kdo ne, ten nebude mít nic, bude to jednotný.” (A.89-92)

6.2 Negativní dopad novely

Z analýzy a vyhodnocení rozhovorů a obsahu emailů vyplynulo, že 3 ze 4 účastníků výzkumu vnímají negativní dopad novely na jejich práci, a to zejména v oblasti administrativy, náhradní rodinné péče, v oblasti požadavků na odborné znalosti a v oblasti podmínek práce a péče o zaměstnance.

6.2.1 Vnímání novely sociálními pracovníky OSPOD

Všichni účastníci výzkumu vyjádřili z novely negativní pocit. Již v průběhu rozhovorů jsem vnímala spíše negativní pocity, které se nakonec projeví u všech účastníků výzkumu.

“Pokud celkově hodnotím přínos novelizace zákona pro pracovníky OSPOD, tak já osobně vidím spíše negativní dopady.” (A.12-14)

“Novela je značně nedotažená a spíš bych řekla, že je to paskvil, který přivedl OSPOD k horšímu stavu, než byl... (D.234-235)

Většina participantů se shodovala na tom, že novela nepřinesla žádné ujasnění nebo sjednocení výkladu, spíše naopak výklad některých pojmů a ustanovení zkomplikovala.

“...že je v tom právě takový chaos, je to na... trošku libovůli.” (B.120-121)

“Je to..no.. nepříjde mi, že by to nějakým způsobem jako zjednodušovalo ten systém, nebo naopak, že by to kladlo důraz na podstatný věci, některým věcem se tam dává jakoby taková volnost.” (C.9-10)

Negativní pocity bylo vyjádřeny především v souvislosti s neřešením stávajících problémů, se kterými se sociální pracovníci OSPOD potýkají a na které dlouhodobě poukazují. Novela nepřinesla jejich řešení, spíše práci sociálních pracovníků OSPOD zkomplikovala nejasnou formulací některých ustanovení, která umožňuje různý výklad na různých úrovních (krajské úřady, MPSV, soudy aj.). Jeden účastník výzkumu vyjádřil velkou frustraci z výkonu hostitelské péče, kterou zákon ani novela nijak neupravují.

Nejednotnost výkladu některých ustanovení, např. při možnosti uplatnění předběžného opatření rychlého anebo pomalého, nebo při jednání na soudech, byla účastníky vnímána velmi negativně.

“Což je blbost, protože soudy tam.... to dítě není v ohrožení života, to rychlý je jenom když je v bezprostředním ohrožení, to si myslí vlastně jenom kraj... jinak soudci nám k tomu dali výsledné stanovisko, a vše se jede stejně...”. (D.158-161)

“Mně vadí, že právě i tady vidím, že to je pak problém třeba u toho soudu, kdy navrhuješ, aby děti dali do ústavní výchovy, a celý ten proces, strašně se to natáhlo, a nevím, jestli to bylo z důvodu toho, že je to nepopulární krok, nebo že se pořád hledá. (C.135-137)

Krajský úřad zastává stanovisko, že OSPOD může využívat předběžného opatření rychlého, soud potvrdil naopak možnost pomalého, nicméně OSPOD je za jeho případně uplatnění krajským úřadem dosud kritizován.

“Dále je to i nejednotnost postupu, kdy každý krajský úřad si vytváří svoji metodiku, která si zákon vysvětluje po svém.” (A.9-9)

Dalším bodem, ve kterém jeden účastník z úseku NRP vyjadřoval nespokojenost s nejasným rozhodováním soudců, byla případná pěstounská péče prarodičů, kdy soudy obecně nechtějí pěstounskou péči přiznávat, protože prarodič má ze zákona vyživovací povinnost směrem k vnoučatům. Ale jsou situace, kdy je prarodič prokazatelně v napjaté finanční situaci. OSPOD se v takovém případě snaží, aby jak prarodič, tak dítě mohli být v lepší situaci, tedy aby prarodičům byla přiznána pěstounská péče a nikoliv pouze péče 3. osoby. A v tomto momentě je dle vyjádření účastníka výzkumu jednání soudce naprosto nevyzpytatelné. To přináší větší míru frustrace na obou stranách, kdy prarodiče si často myslí, že je to vina sociálního pracovníka a sociální pracovník cítí zmar z vykonané práce a snahy.

“Bylo vidět, jak je to různé na těch krajích, jak ti soudci se různě rozhodují na základě různých kritérií a že by bylo prostě lepší, kdyby to bylo nějak trošku stanoveno...” (B.128-129)

“Ta nesyستمovost, nenávaznost tam jako je.” (C.407)

Častým tématem v rozhovorech byla nutnost kontinuálního shánění výkladů některých ustanovení a nutnost improvizace při práci sociálního pracovníka.

“To jsou jako věci teda, ale hlavně taková ta nesyستمaticnost, furt dál. Ale hlavně se nedočteš, že by sis našla návod...” (D.195-196)

“Furt improvizuješ jako... a jako nemáš na to, abys pořád mohla hledat, kde se co dočíst. Na tom je jako fajn, že jako OSPOďáci máme na messengeru skupinu, kde napíšeš, s čím máš problém, lidi tam píšou, s čím mají jakou zkušenost, ale není to oficiální...” (D.198-200)

Například výkon hostitelské péče zákon ani novela nijak neupravují. Sociální pracovník si musí poradit, jak nejlépe umí, i improvizovat.

“Já se teď neskutečně peru s hostitelskou péčí...Mám jednu ...jsou lidi, kteří si místo psa z útulku půjčujou děti...to není vůbec nijak právně upravený a já už tak dobře dva měsíce píšu týden co týden dopisy, protože mám hostitele ověřené tisíci tituly a oni si z toho udělali zábavu, že mě neustále šikanujou tím, abych jim vysvětlila tenhle postoj, proč to nejde tohleto.. a mají pocit, že já si tady vymýšlím nějaký nařízení, ale já prostě nevím...” (D.23-29)

“My nemáme žádné metodiky na tady to, nic jo, takže se to všechno tahá z prstu. (D.50-51)

“A teď teda ať zařídím sociální šetření, když na tom trvám, tak že musí být sociální šetření v tom Holandsku, takže já musím přes ÚMPOD, takže my jsme kvůli tomu svolali případovku, bude kvůli tomu případovka, abychom si nastavili pravidla, přijede kvůli tomu i z kraje sem...” (D.53-57)

Dlouhodobými problémy, se kterými se sociální pracovníci OSPOD potýkají jsou přetíženost kvůli kontinuálnímu podstavu pracovníků, zvýšené administrativní zátěži, zvýšeným nárokům na odborné znalosti a pocitům zmaru v souvislosti s budoucími očekáváními potenciální změny v přístupu nadřízených orgánů směrem k OSPOD.

“Mně třeba jakoby přišlo absurdní, když jsme se dozvěděli, že bude novela novely, když jsme dostali nějaké podklady, abychom se vyjádřili asi do 14 dní a když tam byla důvodová zpráva asi na 150 stránek, a já jsem zrovna měla prázdniny, a to jsem si říkala tak ja se na to třeba podívám, ale to vůbec není v lidských silách a za 14 dní.” (B.166-169)

“Tyhle změny nikdy nevedly k ničemu dobrému, je to akorát komplikace, neustále se učíš novým věcím, který ti komplikují život, já vím, že to k tomu patří, ale jde o to, že těch změn už bylo tolik, já už si ani nepamatuju, která změna je teďko platná a která neplatná jo...” (D.3-6)

Nabízí se otázka, nakolik uvedené problémy v podobě přetížení a podstavu přispívají

k odchodu sociálních pracovníků z OSPOD, který neustále probíhá. Nabízí se také otázka, zda je podobný stav na úrovni OSPOD obecně, nebo zda v některých jiných OSPOD mají odlišný systém, který funguje pro zaměstnance efektivněji.

“Takže si to vem, hele já už nic neřeším, já už jsem to i říkala jestli mám očíslovaný všechny stránky ve spisu, mě je to jedno, zkontroluj si spis, klidně mi tam napiš, že mi tam tohle všechno chybí, mě je to jedno... my už jenom hasíme požáry, je nás málo... “ (D.147-149)

Na pocity zmaru nebo frustrace v souvislosti s budoucími očekáváními potenciální změny v přístupu nadřízených orgánů směrem k OSPOD poukázali všichni účastníci výzkumu.

“Prostě praxe je zcela odlišná od těch akademiků, co to tam nahoře tvoří. Měli by sem jít aspoň na týden na praxi, aby chápali, co se tu vůbec dělá, vždyť jsou často úplně mimo realitu! (A.61-63)

Pocit frustrace z toho, že nadřízené orgány a MPSV, které předkládá návrh zákonů, neslyší, co jim pracovníci OSPOD z praxe sdělují, byl u všech participantů výzkumu velmi výrazný.

“Ten školitel z kraje říkal, no my jsme taky oponovali, ale naše připomínky vůbec nebrali vážně. Tak to jsem si říkala, proč já se tady k tomu mám vyjadřovat, když oni neberou vážně ani kraj, ani ministerstvo MPSV, když stejně v parlamentu to stejně udělají jak chtějí. Že prostě nám říkali, ano, připomínek bylo spousta, ale stejně oni na to nedbali. Tak to mi přijde takový výsměch, víš, jako proč nám to posílají, proč nás provokují...” (B.174-178)

“...takže přijdeš na školení a nedozvíš se vůbec nic jo, a hlavně to nejsou lidi většinou z praxe, to jsou lidi, kteří se živí těmi školeními, takže ty jsou úplně mimo mísu..a můžou mít deset titulů a je ti to houby platný, protože víš, že to je do praxe nezaveditelný...” (D.15-20)

Počet pěstounů a jejich kvalita je dalším “velkým” tématem novely. Obecně účastníci výzkumu vnímají novelu jako krok, který jednoznačně podporuje umístování dětí k pěstounům. Ti jsou ale často nedostatečně prověřeni, stává se pak, že některým pěstounům je odebráno dítě z důvodu nekvalitní péče, ale vzápětí je jim přiděleno dítě jiné. To je

důvodem velké nespokojenosti pracovníků úseku NRP s tím, jak jsou pěstouni připravováni na výkon pěstounské péče. Že jim není vysvětleno dostatečně, s jakými potížemi se mohou potkat. A to je dle mínění účastníků výzkumu proto, aby se pěstouni nezalekli a od pěstounství neodstoupili.

“To dítě pořád potřebuje nějakou odbornou pomoc, ne člověka, který se rozhodne jako být pěstounem, na to musí být podle mě fakt nějaký nároky a nemůže se jenom dělat tady nějaká databáze a vycházet jenom z toho, že ten člověk chce, to nejde, to tady děláme pokusy na dětech? To na mě dělá ten dojem no...” (C.235-240)

6.2.2 Zvýšená administrativní zátěž

Všichni účastníci výzkumu potvrdili nárůst administrativní zátěže zejména v souvislosti se zavedením zvláštní spisové dokumentace, v souvislosti se zavedením správního řízení pro udělení souhlasu OSPOD s pobytem dítě ve ZDVOP a v souvislosti s výkonem hostitelství, které zákon o SPOD neupravuje.

“Asi ne, mám pocit že jsem tak jakoby...ehm... přetížená tím, co tady mám, že na to prostě ani nemám myšlenky..(B.165-166)

Nabízí se otázka, nakolik jsou někteří pracovníci blízko vyhoření. Jeden účastník výzkumu pracující na úseku terénu měl pocit, že vlastně už jen “hasí” ty nejurgentnější záležitosti.

“... takže si to vem, hele já už nic neřeším, já už jsem to i říkala jestli mám očíslovaný všechny stránky ve spisu, mě je to jedno, zkontroluj si spis, klidně mi tam napiš, že mi tam tohle všechno chybí, mě je to jedno.” (D.147-148)

Podstatné navýšení administrativní zátěže přineslo tzv. správní řízení pro udělení souhlasu OSPOD s pobytem dítěte v zařízení ZDVOP.

“Pro pracovníky OSPOD to znamená především navýšení administrativy, kdy se např. nově vyžaduje vydání souhlasu OSPOD s umístěním dítěte do ZDVOP. To v praxi znamená zahájit správní řízení, založit správní spis s předepsanými náležitostmi, vyrozumět účastníky řízení, celý proces je nutno zakončit vydáním souhlasu do osmi dnů od podání žádosti, což je kolikrát naprosto nereálné.” (A.21-25)

Účastníci výzkumu z úseku terénu se shodovali na tom, že ustanovení o udělení souhlasu postrádá logiku tak, jak bylo navrženo a schváleno, a správní řízení je tak v praxi často neproveditelné kvůli pracovnímu vytížení sociálních pracovníků. Ti tráví v průměru 1 až 3 pracovní dny na soudních řízeních, případně návštěvách dětí a rodin, musí psát rozsáhlé zprávy a v neposlední řadě mají povinnost být přítomni v kanceláři pro návštěvy potřebných rodin a dětí.

“...my pak děláme správní řízení a vydáme do 8 kalendářních dnů rozhodnutí, a máš si do těch osmi dnů zjistit, zprávu od lékaře, od školy a zjistit si rodinné poměry... takže když to dostaneš do datovky v pátek odpoledne, kdy už tady nejsi, jsi v pondělí a úterý u soudu, což je naprosto běžná věc, vyzvedneš si to ve středu, tak už máš, pátek, sobota, neděle, pondělí, úterý, středa... za dva dny, když nemáš telefony, nezjistíš vůbec nic a máš vydat rozhodnutí.... (D.134-138)

Nespokojenost s ustanoveními novely v souvislosti se zavedením zvláštní spisové dokumentace projevili explicitně dva účastníci výzkumu z úseku NRP. Vyjádřili se také v tom smyslu, že narůstající množství spisů není kam dát tak, aby byly spisy dostupné v případě potřeby. To, že sociální pracovník tráví tolik času s administrativou, mu bere možnost strávit čas prací s ohroženou rodinou.

“Po novelizaci zákona se pro výkon kolizního opatrovnictví zakládá další zvláštní spis, a to pro každé řízení vždy nový. K jednomu dítěti tak může být vedeno několik spisů, které mohou být vedeny různými pracovníky, informace o dítěti tak nejsou ucelené a práce s rodinou je roztržena. Se založením nové spisové dokumentace je spojena také zvýšená administrativa, potřeba zajistit nové místo pro další přibývajících spisovou dokumentaci a zkrácení času pro přímou práci s rodinou” (A.55-61)

Spisová agenda má na OSPOD velkou důležitost. Často je třeba dohledávat ve spisech, když se s dítětem a rodinou něco děje, nebo když je rodina v evidenci a sociální pracovník jezdí např. na plánované návštěvy. Nezřídka se stává, že pracovník, který měl dosud dítě na starosti, ukončí pracovní poměr a agendu převezme jiný pracovník. Ale i když pracovník pracovní poměr neukončí a vyřazoval by OM-O spisy dle zákona a v určitou

chvíli by potřeboval zjistit, co se s dítětem stalo, mohl by strávit ve spisovně nemálo hodin, než by všechny OM-O spisy dohledal. Takže ustanovení ztrácí naprosto smysl a všichni pracovníci si vše stejně drží v jednom OM spisu, kde jsou informace o dítěti ucelené a pohromadě. Vzniká tak další nárok na prostor v kancelářích, kde se spisy uchovávají.

“My pořád musíme zakládat nový a nový spisy, je to šílený administrativní proces, ke každému řízení musíš založit nový spis OM-O (kolizní spis), a to je procedura, vzít desky dát číslo, najít číslo spisu v registru, dát elektronické číslo spisu, vypsát spisový přehled, vypsát jména rodičů, strávíš třemi případy hodinu, na to by se nám fakt šikla administrativní pomoc.” (A.81-84)

Pokud skončí řízení, sociální pracovník by měl spis vyřadit. V případě, že by poté jiný pracovník měl s rodinou pracovat, měl by se být schopen dozvědět o všech případných předešlých řízeních a co se dítěti dělo. Aby se této sociální pracovníci vyhnuli zdlouhavému dohledávání OM-O spisů, nechávají si i tyto zvláštní spisy v jedné deskách konkrétního dítěte.

“Jo, ale spíš jde o to že, vlastně já nepotřebuju zakládat nová a nová OM-O, prostě nové spisy, když to můžu mít v tom jednom spisu. Stejně to jako dávám k tomu a potom, když mě nějak skončí to řízení tak já to sice formálně vyřadím, ale stejně si to tam nechám, protože to souvisí...” (B.151-153)

6.2.3 Souhlas OSPOD s umístěním dítěte ve ZDVOP

Komplikovanost jak pro rodiny s dětmi, tak pro sociální pracovníky OSPOD v ustanovení novely týkající se vydání souhlasu OSPOD s pobytem dítěte v zařízení ZDVOP vnímali všichni pracovníci v terénu.

“Další absurdita - do ZDVOP také není možno po úpravě zákona umístit dítě na žádost rodiče, kteří tímto krokem mohli často překlenout kratší náročnější období z důvodu onemocnění, ztráty bydlení apod. Rodiče se tak mohou ocitnout v bezvýhodné situaci a častěji se proto obrací na OSPOD s žádostí o pomoc.” (A.28-31)

Toto ustanovení novely je vnímáno negativně z toho důvodu, že přineslo méně užitku pro všechny zúčastněné strany. Dříve se rodič/rodiče mohli v situaci nouze, když např.

matka musela jít na operaci a neměla možnost zajistit hlídání dítěte bez možnosti, domluvit se zařízením ZDVOP, že dítě pobude tento čas u nich. Zařízení ZDVOP mělo lhůty, dokdy o pobytu informovalo OSPOD. Ten nezahajoval správní řízení. Dnes novela stanovuje, že rodič musí požádat OSPOD, a OSPOD zahajuje správní řízení se všemi náležitostmi. Takže například v situaci, kdy matka samoživitelka bez možnosti zajištění hlídání dítěte má naplánovaný menší zdravotní zákrok a dítě by pobýlo v zařízení ZDVOP několik dnů, tak OSPOD často ani nestihne vydat během 8 dnů ve správním zařízení souhlas, a během těchto 8 dní už ani dítě být ve ZDVOP být nemusí. Ale v případě předání dítěte pěstounům žádné správní řízení není, sepíše se pouze dohoda s pěstounem a ten dítě převezme. Jinými slovy sociální pracovník v takovém případě vnímá preferenci předat dítě pěstounovi, ale je otázka, zda je to v takových případech to nejlepší řešení pro dítě?

“Teďko v té novele je úplný průser, že rodiče nemůžou dávat děti do ZDVOP, na vlastní žádost... no dřív bylo, že dřív si třeba na týden na dva mohli dát dítě do ZDVOPu, vyřídili si věci, sehnali bydlení a mohli, ale teď je potřeba vydávat rozhodnutí debilní na to.” (D.86-90)

6.2.4 NRP - rozdělení pěstounské péče

V novele byla nově definována oblast poskytovatelů pěstounské péče, a to na pěstouny zprostředkované (v evidenci krajských úřadů) a nezprostředkované (blízké osoby a prarodiče) a dlouhodobé a krátkodobé. V návaznosti na toto pojmosloví byl nově stanoven také systém odměňování za výkon pěstounské péče. Zprostředkovaným pěstounům náleží odměna pěstouna, která je koeficientem minimální mzdy, její výše není tedy neměnná. Zároveň se započítává do zdanitelných příjmů a strhává se z ní zdravotní a sociální pojištění. Naproti tomu nezprostředkovaní pěstouni dostávají za výkon pěstounské péče příspěvek při pěstounské péči, který je koeficientem životního minima, a zdravotní ani sociální pojištění z něj nově není strháváno. Tato změna se zdála nezprostředkovaným pěstounům “nefér” a sociálním pracovníkům jako krok, který směřoval proti pěstounům,

kteří již vykonávali pěstounskou péči. Hlavně z toho důvodu, že je celospolečenský tlak na umístování dětí do pěstounské péče, tedy mimo ústavní zařízení, a na jedné straně je pěstounů málo a je potřeba jich získat více, na druhou stranu je systém demotivuje k výkonu pěstounské péče znevýhodněním.

V počátku platnosti novely přinesla také zvýšený tlak na výkon sociálních pracovníků OSPOD. Byli nuceni odpovídat na mnohem vyšší počet telefonátů ze strany nezprostředkovaných pěstounů, kteří nerozuměli důsledkům novely a cítili se znevýhodněni. Z toho důvodu také nemálo pěstounů přestalo pěstounskou péči vykonávat.

(Poznámka: od 1.8.22 došlo u této kategorie pěstounů ke změně v tom, že je jim zpětně od 1.1.2022 doba výkonu pěstounské péče započtena do “odpracovaných” let pro důchod a rovněž za ně na základě žádosti může platit zdravotní pojištění stát. (MPSV, 2023)).

“No a rozdělení pěstounů tou novelou nám fakt přineslo spoustu telefonátů s pěstouny, kdy jsme jim to museli vysvětlovat. A hodně jich na to konto řeklo, že už to dělat nebudou a vrátí děti. Takže na jednu stranu chceme pěstouny a na druhou jim novelou podrazíme nohy.” (A.87-89)

“Samozřejmě to nešťastný na tom je, že je to rozdělený na zprostředkovaný, nezprostředkovaný.. to jenom vedlo k tomu, že mezi pěstounama vznikly ty rozdíly. To jako nebylo dobrý...” (C.83-84)

Jsou případy, kdy se v dobrém případě o dítě mohou postarat prarodiče nebo jeden prarodič. Dítě tak zůstává ve své širší rodině. Jsou případy, kdy prarodič není objektivně v ekonomicky příznivé situaci, o dítě by se rád staral, ale finanční tíseň mu znemožňuje, aby výchova dítěte probíhala za optimálních podmínek. V takových případech se OSPOD snaží, aby prarodiči byla přiznána pěstounská péče a z ní vyplývající dávky ze systému sociálního zabezpečení. Často v takovýchto případech soudci rozhodují naprosto nevyzpytatelně bez přihlédnutí k individuálním podmínkám konkrétního dítěte právě z důvodu zákonné vyživovací povinnosti prarodiče.

“No bud’ si požádáš o svěřeni do péče třetí osoby nebo o pěstounskou péči a v případě, že je to právě někdo příbuzný, myšleno prarodič, ten má ze zákona vyživovací povinnost, tam soudcové tu pěstounskou péči dávat nechtějí, často nedávají, takže péče třetí osoby je většinou v tomhle případě, i když je to prarodič, je tam ta vyživovací povinnost, ale jsou soudy, které právě to dají ale vlastně ehm jsou s tím někdy problémy, ale někdy když vidíme, že je tam málo peněz, tak se snažíme prosadit tu pěstounku i u prarodiče.” (C.48-54)

Pokud je dítě v pěstounské péči, je pěstoun, potažmo rodina také v péči doprovodné organizace, která by měla v ideálním případě poskytovat podporu jak pěstounovi, tak dítěti. Pokud prarodiči pěstounská péče přiznána není, ztrácí nárok na tuto podporu. Ta může být někdy velmi důležitá z důvodu zprostředkování kontaktu dalších odborníků, poskytnutí úlevy a rad.

“...že jako finanční tíseň není důvodem k tomu aby dostala dítě do pěstounské péče. Soudkyně, když ten návrh dostala, tak se jí ptala, jestli opravdu jenom nechce rozšířit práva, jestli opravdu chce pěstounskou péči, ta babička řekla ano, já jsem jí řekla: ano trvejte na tom, takže ona na tom trvala, soudkyně to tak uvedla, že vlastně neví, jaký je důvod, aby dávala pěstounskou péči prostě té babičce, že můžeme rozšířit ten okruh, na co bude jako péče třetí osoby, jako bude moct rozhodovat, ale proč pěstounská péče. A já jsem jí (soudkyni) potom bombardovala kvůli té doprovodce, že kluk má problémy, jak je to dlouhodobé, matka prostě, ten kontakt tam není, není tam víze, že by se to nějak změnilo, nemá od ní žádné výživné, rodina je prostě kvůli tomu nestabilní, chlapec má problémy s chováním, řeší různé doktory, zatím nikdo nechtěl nic, ale potřebují prostě, aby to měli v rozsudku nějak rozumně, aby ji brali vážně a taky že tam bude chodit doprovodka a bude pomáhat té pěstounce, aby toho chlapce podpořila, bude ji radit apod. Ale nebylo to vůbec jednoduché.” (C.74-86).

6.2.5 NRP - rušení institucionální péče

Zákonodárství České republiky ve snaze navázat na celoevropské trendy a požadavky Evropské unie vůči členským státům v oblasti náhradní rodinné péče pro ohrožené děti tenduje k umístování dětí do pěstounské péče a k postupnému rušení ústavní péče. Všichni účastníci výzkumu, kteří pracují na OSPOD na úseku NRP, považují zrušení ústavní péče za “absurdní” nebo naprosto nepromyšlený krok. A to z důvodu prostého nedostatku pěstounů a z důvodu nedostatku kvalitních pěstounů.

“A naprosto nepromyšleným krokem se mi jeví omezení institucionální péče o nejmladší děti. Již v brzké budoucnosti nebude možné tyto děti umístit do ústavní výchovy, což přinese problémy se zajištěním péče o ně. V současné době Česká republika nemá vybudovanou dostatečnou síť pěstounů a pěstounských rodin, mnohdy zůstává jedinou možností umístit dítě do ústavní výchovy. Dle informací nadřízeného orgánu krajského úřadu má počet nově evidovaných pěstounů v roce 2022 klesající tendenci.” (A.33-38)

“Hlavně nevím, kam ty děti půjdou, když nebudou moct do té ústavní péče, protože prostě se musí splnit zadání “ne ústavní péče”. A vem si, že teď jsme odebírali děti a šli do dětského centra, kde mají zdravotnickou péči, psychologickou, byly podvyživené, deprivované, to by s nimi pěstoun ani nikdy nezvládl a my je nemůžeme tam dát...” (A.95-98)

Tendence celé společnosti jednoznačně směřují k tomu, aby děti vyrůstaly spíše v rodinném prostředí než ústavním. To je deklarováno i v příslušné novele. Ale v situaci, kdy dlouhodobí pěstouni buď nejsou nebo jsou nekvalitní, se jeví příslušná ustanovení jako naprosto nerealizovatelná. U přechodných pěstounů je situace odlišná. Ale tam dítě může strávit maximálně jeden rok. Pokud během této doby není možný návrat dítěte do své rodiny nebo se nepodaří najít mu dlouhodobého pěstouna, tak dítě může buď k dalšímu krátkodobému pěstounovi, nebo putuje do ústavního zařízení.

“...když právě vycházela tahleta novela, tak jsme se bavili, jaké tam jsou různé absurdity jako třeba zrušení těch ústavů a podobně, všechno že půjde k přechodným pěstounům, kteří ani tady nejsou, natož jaký, že se jako neřeší.” (B.171-173)

“Co takhle vím od kolegyň, tak ti přechodní pěstouni jsou trochu jiná sorta lidí, jo, a nevím jestli je to daný tím, že tam ta pěstounka je fakt časově omezená, jako na krátkou dobu, kdežto u těch dlouhodobých, tam to dítě může být klidně 17 let, jo, a je to strašně dlouhá doba, která s sebou přináší to, že to dítě se tam samozřejmě za tu dobu nějak vyvíjí, začnou tam problematický období.” (C.20-24)

Otázka rušení ústavní výchovy a preference pěstounské péče je mezi sociálními pracovníky značně “třaskavé” téma, zejména těch, kteří pracují na úseku NRP. Souvisí to s případy, které se nestávají zřídka, kdy se pěstouni chovají k dítěti zcela nevhodně, např. ho nemají rádi, nějakým způsobem dítě šikanují, nemají pochopení pro jeho problémy, mají za

to, že dítě jim musí být vděčné apod. Sociální pracovníci vidí nedostatky v přípravě pěstounů pro výkon jejich péče.

“...v dětském centru, děti teda byly odebrány z rodiny, ne z pěstounské péče... byly odebrány z rodiny, byly v dětském centru, prospívaly tam, jejich zdravotní stav se neuvěřitelně zlepšil, pokrok byl vidět, už jsou tam dva měsíce a bude to znít možná hloupě, ale dítě v ústavu prostě rozkvetlo... a není to jediný případ jo, bavily jsme se tam o tom že, ty děti v tom zařízení tam, mají služby, joo... mají tam tu síť těch odborníků, kteří se jim věnují, a teď je otázka, jestli třeba by pěstoun byl schopen toto zajistit...” (C.34-38)

Problematika přípravy budoucích dlouhodobých pěstounů vzbuzuje poměrně velké emoce mezi sociálními pracovníky. Za přípravu pěstounů odpovídá krajský úřad a doprovodná organizace. Každá doprovodná organizace má různé kontakty na další odborníky, nebo nabízí odlišné formy vzdělávání pěstounů nebo přistupuje prostřednictvím svých pracovníků odlišně k výchovným problémům, které se s dítětem během pěstounské péče mohou objevit. Každá pěstounská organizace disponuje jinými finančními prostředky. Pěstouni nejsou dle sociálních pracovníků dostatečně připravováni na to, že se budou starat o dítě, které si s sebou jednak nese zatížení z poměrů, ve kterých vyrůstalo, a druhá, že bude dospívat, a že toto období může přinést obecně problémy, které se dějí dospívajícím dětem ve všech rodinách. A pěstouni tím, že mají “zadní vrátka” v podobě zrušení pěstounské péče nechtějí pracovat na svém přístupu ke svěřeným dětem a posuzují je mnohdy mnohem příkřeji, než odpovídá realitě.

“...protože já jsem se ptala paní pěstounky, jestli by mi mohla popsat, jak závažný poruchy chování chlapec má, že vlastně ho chtěli dát do dětského domova se školou, jestli by mi mohla popsat nějakou situaci u nich v rodině, no tak podívejte třeba například, měli jsme v úterý, nebo o víkendu to je jedno k večeri pečený kuře, no takže se sbalil do pokoje a začal tam dělat scénu, že nechce kuře že chce řízek... (smích)... nebo například situace, řekli jsme mu ať vynese plasty a on se prostě vztekl, že ty plasty nevynese.... takže tohle je prosím pěně závažná porucha chování jako jo....oni to takhle specifikují, jsou speciální pedagogové...” (C.201-208)

Děje se, že pěstouni podávají v době především dospívání dětí návrhy na zrušení

pěstounské péče. Dochází také k tomu, že v případě, kdy mají v péči sourozence, si chtějí ponechat v péči pouze jednoho ze sourozenců. To může vést k další traumatizaci dětí. V takovém případě sourozenci nakonec odcházejí do ústavní péče, kde jsou umístěni společně, protože dlouhodobých pěstounů, kteří jsou schopni se starat o dvě a více dětí, je málo.

“Teďka jsem měla rozhovor s paní ředitelkou, která mi říkala, že se jim strašně stává, kdy právě pěstouni si podávají návrh na zrušení pěstounky, nejsou další vhodné pěstouni, takže zase...bavíme se o tom, že se mají rušit ústavní zařízení, ale nejsou nejsou pěstouni, nejsou ...” (C.24-27)

6.2.6 NRP - kvalita pěstounů

Téma “kvality” pěstounů bylo důležité téma u všech účastníků pracujících v OSPOD v oblasti NRP. Žádný z účastníků NRP nevnímá novelizaci a novou připravovanou novelizaci jako krok, který by v oblasti kvality pěstounů především ve smyslu jejich osobnostních předpokladů přispěl ke zlepšení situace, spíše naopak.

“To může vést k tomu, že do evidence budou zařazeni lidé s méně kvalitními výchovnými a osobnostními předpoklady, což v důsledku poškodí především nezletilé děti.” (A.41-43)

“...všechno, že půjde k přechodným pěstounům, kteří ani tady nejsou, natož jaký, že se jako neřeší.” (B.171)

“...ale za mě teda teďka se ukazuje praxe taková, že pěstouni jsou nedostatečně připraveni, vůbec neví, co ta práce vlastně obnáší.” (C.19-20)

Jak bylo již popsáno výše, dle sociálních pracovníků, kteří následně s dětmi v pěstounské péči pracují, je připravenost pěstounů pro výkon pěstounské péče nedostatečná. Dějí se případy, kdy pěstouni jsou schopni učinit taková rozhodnutí, která dítě mohou významně znovu poškodit pro celý život. Pokud pěstounům chybí pochopení a připravenost na problémy dětí a nemají zdravý náhled na různé situace, se kterými nepočítají a nikdo je na ně nepřipraví, nebo naopak nikdo nezjistí, že pěstouni na tyto situace osobnostně připraveni nejsou, dochází k situacím, kdy dítě chtějí “vrátit”.

“...a hlavně, co mě nejvíc jako zasáhlo, kdy oni toho kluka prostě šmahem poslali do takovýho toho kriminálu pro něj... víš co.. do dětskýho domova (se školou), prostě tam jsou fakt děti se závažnýma poruchama chování ,a ne že se vzteká že nechce vynést plasty a že nechce kuře, ale chce řízek.... takže ale zase jsme u toho, že si vem, že o je člověk, který má tady s tím dítětem pracovat, a on není ochoten, on vlastně nějak vyhořel, nebo vůbec k tomu neměl dispozice nebo já nevím... že vlastně jakou teda mi stát dává záruku, že to dítě, který tam bude, že.... takže tady tohle já postrádám... že my se tady jako tváříme, že je to dobrý ale že naopak za těma zavřenýma dveřma se dějou takový zvěrstva ...”. (C.213-220)

“...tam jsme se prostě bavily o tom, že jakoby ta pěstounka to je státem garantovaná péče, tady na to musí být větší nároky než na rodičovskou odpovědnost. Tady já se musím spolehnout na to, že když to dítě tam dám, do té rodiny, tak dostane co potřebuje, že se mnou, jako s OSPOD budou spolupracovat, že bude spolupracovat s doprovodnou organizací, která samozřejmě tomu pěstounovi poskytne veškerý servis, který může, nabídne mu nějaký to vzdělávání, psychologickou pomoc, pro ty děti různé tábory, odlehčení atd. Ale to člověk musí fakt spolupracovat a musí to vzít jako, že je to jeho povolání.” (C.77-82)

Účastníci výzkumu z NRP vyjádřili velké pochybnosti o dostatečném počtu kvalitních nových pěstounů v současné době.

“Stále není dostatečně zajištěna síť pěstounských rodin a kvalitních pěstounů, počet nově zařazených pěstounů má klesající tendenci.” (A.16-18)

“...prostě jak říkám no, celý to se teďko točí kolem toho, že dítě který vyrůstá v rodině, že to je to nejlepší, ale že třeba (kolegyni) tady teďko přišlo oznámení, že pěstounka dlouhodobě týrá dítě.” (C.169-170)

Pracovníci OSPOD řeší případy odebrání dětí z pěstounské péče, kdy se pěstouni k dětem chovají neuctivě, nedodrží jejich práva nebo je nějakým způsobem ponižují a šikanují. Mnohdy je za chováním pěstounů představa, že dětem pomáhají už “jen tím”, že děti u nich mohou bydlet a dají jim najíst, a tím jsou práva dětí uspokojena. A děti by měly prokazovat za toto vděčnost různým způsobem.

“...oni si vezmou třeba tříletého roztomilého blondáčka, no jenže on už pak má taky pubertu, nebo začne zlobit, no a co je nejjednodušší, co se s ním dá dělat, když začne zlobit, tak ho prostě vrátí no... a je to dobrý pro to dítě jako tohle...?” (C.172-174)

“Třeba teďka jsem byla na šetření v rodině, kde ta pěstounka je už ale úplně vyhořelá jo..., tam je to úplně v čudu jo” (C.185-186)

6.2.7 NRP - evidence nových pěstounů

Sociální pracovníci vítají větší množství pěstounů, ale zároveň se obávají toho, že připravovaný krok směrem ke zjednodušení a urychlení procesu získávání nových pěstounů přispěje k tomu, že budou méně kvalitní ve smyslu proškolenosti, připravenosti na roli pěstouna a zodpovědnosti vůči dítěti, protože kritéria pro jejich přijetí do evidence budou “měkčí”.

“To může vést k tomu, že do evidence budou zařazeni lidé s méně kvalitními výchovnými a osobnostními předpoklady, což v důsledku poškodí především nezletilé děti.” (A.41-43)

“Má být taky novela novely, chtějí zjednodušit ten proces nabírání pěstounů, oříznou vzdělání a psychologické testy nebude zařizovat kraj, ale ti zájemci si mohou od jakéhokoliv psychologa přinést potvrzení o způsobilosti, takže katastrofa. Prostě tlak na pěstouny, a oni to musej nějak zařídit.” (A.66-69)

“...za mě ... to by teda opravdu měli být garanti toho, že ta péče o děti bude kvalitní, a ukazuje se, že se jenom tváříme, že dítě vyrůstá v rodině, že je to to nejlepší.” (C.32-33)

Opodstatněné obavy vzbuzuje připravované ustanovení o povinných psychologických testech, které si budou moci zájemci o pěstounskou péči přinést od různých zdrojů.

“Má být taky novela novely, chtějí zjednodušit ten proces nabírání pěstounů, oříznou vzdělání a psychologické testy nebude zařizovat kraj, ale ti zájemci si mohou od jakéhokoliv psychologa přinést potvrzení o způsobilosti, takže katastrofa. Prostě tlak na pěstouny, a oni to musej nějak zařídit.” (A.66-69)

A zároveň, že jim tento krok přinese ještě větší rozsah povinností ve formě kontroly a dozoru, který ale bez dalších systémových opatření nebudou pracovníci OSPOD schopni zajistit.

“Pro pracovníky OSPOD to znamená zvýšenou kontrolu nad výkonem pěstounské péče, větší intervence v rodinách a zajištění dalších odborníků.” (A.44-46)

*“A jak to mají asi udělat?? Při počtu tolik a tolik případů na jednoho člověka? Pracovníci jsou také vystaveni pocitům bezradnosti a zmaru, kdy tyto negativní skutečnosti mohou vést k nezájmu a v krajním případě až k syndromu vyhoření.”
(A.46-49)*

7. DISKUZE

Hlavním cílem výzkumu této bakalářské práce bylo zjistit, jaký dopad měla novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí na práci sociálních pracovníků OSPOD. Téma dopadu novely bylo zkoumáno pomocí kvalitativního výzkumu a následně pomocí Interpretační fenomenologické analýzy. Na základě zpracování metodou IPA bylo zjištěno několik témat, která poukazují na to, jakým způsobem novela ovlivnila práci sociálních pracovníků na OSPOD.

Z rozhovorů a emailové korespondence účastníků výzkumu bylo zjištěno, že novela měla na práci sociálních pracovníků převážně negativní dopad. Vyplývá to ze seznamu témat, které byly účastníky výzkumu zmiňovány, a také z intenzity jejich pocitů, které se k jednotlivým tématům vázaly.

Z výzkumu vyplývá, že novela ovlivnila práci sociálního pracovníka ve všech jeho hlavních činnostech: v prevenci, poradenství, ochraně i zprostředkování náhradní péče a výchovy (Laca, 2021).

V oblasti prevence a práce s rodinou mají pracovníci OSPOD stále méně času na přímou práci s dítětem a rodinou. Důvodů je několik, k hlavním patří nedostatečný počet sociálních pracovníků na OSPOD, kdy na jednoho pracovníka připadá stále více a více případů, druhým je neustále se rozšiřující administrativní agenda. K oběma jmenovaným kategoriím novela přispěla.

Při poskytování poradenství je činnost sociálního pracovníka rovněž diskutabilní, zejména ve snaze poskytnout relevantní a validní informace. Pro některé události neexistuje dosud právní úprava, např. hostitelství, a tak sociální pracovník stráví hodně času sháněním oficiálních informací k řešení případů. Sociální pracovník je ten, kdo garantuje svou osobou uplatnění zákonných postupů. (Zákon o sociálních službách, 2021).

Ochrana ohroženého dítěte je základní činnost a povinnost sociálního pracovníka OSPOD vyplývající z § 6 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Novela především v části týkající se NRP dle účastníků výzkumu vnesla do činnosti ochrany sociálním pracovníkům nejistotu a pochybnosti o tom, zda skutečně chrání nejlepší zájem dítěte a právo na jeho příznivý vývoj a výchovu, nebo zda se jedná spíše o metodu pokusu, zda se rozvine dobrý vztah mezi dítětem a náhradním pečovatelem, nebo se v neposlední řadě sociální pracovník snaží vybrat pro dítě méně horší variantu (Matoušek, 2012).

Pro zprostředkování náhradní výchovy platí předchozí odstavec s tím, že sociální pracovník čelí do poslední chvíle soudního řízení nejistotě, jaký bude konečný výsledek. Tak může dojít po určité době ke kumulaci frustrace a pocitům zmaru, se kterými, pokud se nedokáže za pomoci copingových strategií vypořádat, tak z konkrétního pracoviště OSPOD nebo celé oblasti SPOD odchází. (Pazlarová, Matoušek, 2012)

Společným jmenovatelem nespokojenosti sociálních pracovníků OSPOD, který vyplynul z realizovaného výzkumu, je jejich přetíženost, a z ní pramenící dlouhodobá únava, frustrace, nechuť a pocit zmaru.

Pod konkrétní pracoviště, kde výzkum probíhal, spadá v současné době dle vyjádření vedoucího pracovníka OSPOD 26000 trvale hlášených dětí. Informace jsem ověřila na webových stránkách města, kde daný OSPOD působí. Jeho pracovníci byli účastníky výzkumu. Odkaz na webové stránky neuvádím z důvodu ochrany GDPR a informačního souhlasu. V roce 2014, kdy byly místním úřadem zpracovány Pravidla a postupy pro naplňování standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí příslušného OSPODU, spadalo do správního území spadajícího pod OSPOD 22800 dětí a na OSPOD pracovalo 26 osob.

Standardy MPSV stanovují, že “základním výchozím kritériem pro stanovení optimálního počtu zaměstnanců vykonávající činnost SPOD je **nejméně** 1 pracovník na 800 dětí (osob do 18 let věku), které jsou hlášeny k trvalému pobytu ve správním obvodu orgánu

sociálně-právní ochrany.” (MPSV, 2023) Dle tohoto standardu měl příslušný OSPOD již v roce 2014 při počtu 26 zaměstnanců stav mínus 2,5 úvazku na pracoviště.

V současné době pracuje na daném OSPOD celkem 22 osob, z toho dvě jsou v dlouhodobé neschopnosti, takže fakticky 20 osob. Při počtu dětí 26000 by měl tento OSPOD zabezpečit dle Standardů MPSV celkem 32,5 pracovníků. Dnes chybí 12,5 úvazku oproti Standardům MPSV, které explicitně stanovují nejmenší počet pracovníků OSPOD na počet dětí. Rada města však stanovila, že na příslušném oddělení OSPOD bude pracovat maximálně 26 osob. Město již několik let hledá nové pracovníky na OSPOD. Je požadováno vysokoškolské vzdělání minimálně bakalářského směru, složení zkoušky zvláštní odborné způsobilosti, dále složení zkoušky, aby mohli používat služební vůz, a nabízí platovou třídu 11. Nástupní plat absolventa příslušného bakalářského směru bez praxe a dítěte na OSPOD je 25280 Kč (21270 Kč čistého), s pětiletou praxí a s 1 dítětem 28070 Kč (24600 Kč čistého). K zaměstnaneckým výhodám patří tři nemocné dny za rok, stravenková karta, příspěvek na penzijní připojištění. Odborné i osobnostní požadavky pro práci na oddělení OSPOD jsou vysoké. Pracovník píše obsáhlé zprávy pro různé organizace, pochybení není přípustné. Pracuje se s dětmi, jejich city, s rodinami a celým systémem, pochybení má dalekosáhlé a dlouhodobé následky. Práce na OSPOD vyžaduje dle mého přesvědčení vlastní “odžité” zkušenosti. Podpora ze strany zaměstnavatele je při této práci naprosto nezbytná. Kolektiv je místo, kde se neustále tříbí nové informace. Neformálně zde probíhají intervize mezi všemi zaměstnanci. Ze strany sociálních pracovníků není z výše uvedených důvodů zájem o nástup na oddělení OSPOD.

Pro srovnání například norský ekvivalent SPOD, velmi diskutovaný Barnevernet, řešil za rok 2021 dle dostupných údajů 50520 případů a měl 6430,5 zaměstnanců (Bufdir, 2023). Průměrná mzda v Norsku dosahuje 127500 korun měsíčně, zatímco český průměrný plat je 37463 Kč (ČSÚ, 2023) Na základě vzdělání dostávají v Norsku nejvyšší platy lidé s doktorandským vzděláním, a to 959461 norských korun/rok (1 NOK= 2,02 CZK). Druhý

nejlépe placený stupeň vzdělání je magisterský titul s platem 944231 norských korun /rok, tj. 1 907 346 Kč/rok. (www.averagesalarysurvey.no)

K výzkumu jsem přistupovala s očekáváním, že výsledkem bude mít spíše negativní dopad na práci sociálních pracovníků. S účastníky výzkumu jsem se bavila již v době stáže na OSPOD v průběhu roku 2022, takže jsem věděla o jejich obecné nespokojenosti s novelou. Zajímalo mě však, které konkrétní body to budou. Detailnější informace o tom, čeho se nespokojenost týká, mě nepříjemně překvapily a vzbudily ve mě pocity frustrace a marné snahy o zlepšení poměrů dětí, o kterých zákon a novela je, resp. by měly být. Také mě zaskočila míra nejednotnosti a nevyzpytatelnosti v rozhodování jednotlivých soudců, kteří jakoby netušili, jaká je situace s pěstouny, nepřihlížejí k individuálním rozdílům jednotlivých případů apod.

V obecné rovině bych očekávala, že každá novela zákona by měla přinést zlepšení, usnadnění nebo jednotnější výklad problematických bodů. U této novely vnímám podobně jako sociální pracovníci opak. Zamyšlení nad tím, kolik času, energie a financí bylo vloženo do přípravy této novely, by vydalo nejspíše na další práci.

8. ZÁVĚR

Bakalářská práce byla věnována výzkumu dopadu novely zákona č. 359/1999 Sb., na práci sociálního pracovníka OSPOD. Z výzkumu vyplynulo, že pozitivní dopad novely byl minoritní. Novela měla na práci sociálního pracovníka převážně negativní dopad, a to v hlavních oblastech činnosti sociálního pracovníka OSPOD. Společným jmenovatelem negativního vnímání novely je přetíženost sociálního pracovníka.

Řešení přetíženosti ovlivňují jak vnější, tak vnitřní faktory. Z vnějších faktorů k nejdůležitějším podmínkám patří dostatečný počet pracovníků na pracovišti. Ze strany zaměstnavatele nelze však vidět žádné zajímavé pobídky, které by pozici sociálního pracovníka OSPOD ztraktivnily. Již několik let se nedaří dostatečný nábor nových pracovních sil, naopak pracovníci z OSPOD odcházejí do jiného sektoru. Finanční ohodnocení svou výší patří k těm méně motivujícím pobídkám, podobně jako požadavky na šíři a rozsah odborných znalostí, časovou náročnost práce a požadavky na osobnostní strukturu pracovníka. Podporující vedení OSPOD a přátelský kolektiv mohou být vnímány jako pozitivní faktory.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že sociální pracovníci OSPOD by velmi uvítali možnost konzultací s právnicky vzdělaným pracovníkem, který by jim byl dostupný, znal problematiku jejich práce a který by se orientoval v nejnovějších legislativních změnách, o kterých by pracovníky kontinuálně informoval. Rovněž by uvítali pracovníka, který by jim usnadnil administrativní agendu a zápisy do elektronických systémů a dalších souborů.

Co se týká dalších podmínek práce, například z hlediska ergonomie jsou pracoviště nevhodně uzpůsobená a není u nich myšleno na bezpečnost a ochranu sociálního pracovníka. Bezpečnost sociálního pracovníka byl v minulosti důvod k ukončení pracovního poměru.

K pobídkám, které by mohly přesvědčit nerozhodnutého zájemce k nástupu na oddělení OSPOD a zabránit odchodu stávajících pracovníků, by zcela jistě patřily adekvátní finanční ohodnocení a odměny, lepší využití pracovního času při dostatku pracovních sil, více dnů dovolené, možnost práce homeoffice, možnost stáží na fungujících pracovištích, příspěvky v podobě služeb osobní péče, masáže, vzdělávání, ošacení sociálních pracovníků, kulturní vyžití apod.

Jsem srozuměna s tím, že výsledky mého výzkumu nelze plošně generalizovat. Je možné, že by se výsledky výzkumu v jiném OSPOD mohly lišit od výsledků, které vyšly v této práci. Důvodem by mohl být počet pracovníků, podmínky daného pracoviště, přístup k dalším zdrojům apod.

Vzhledem k tomu, že se v současné době připravuje další novela zákona, bylo by zajímavé porovnat dopad této budoucí novely s novelou, která byla předmětem tohoto výzkumu.

9. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Gojová Detlef, A. (2014) *Výzkumné metody v sociální práci*. Ostravská univerzita v Ostravě
Fakulta sociálních studií.

Hendl, J. (2005) *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Portál.

Jochmannová, L. (2021). *Trauma u dětí*. Grada.

Krajský úřad Středočeského kraje. Odbor sociálních věcí. (2021). *Metodický pokyn k problematice zakládání, vedení a nahlížení do zvláštní spisové dokumentace*.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Oddělení koncepce náhradní rodinné péče. (2021). *Novela zákona o SPOD*.

Laca, S. (2021). *Koncept teórií a metod v sociální práci*. Pražská vysoká škola psychosociálních studií.

Matějček, Z. (2017). *Rodiče a děti*. Nakladatelství Vyšehrad.

Matoušek, O. a kol. (2003.) *Metody a řízení sociální práce*. Portál.

Matoušek, O.(2021). *Profesní způsobilost a vzdělávání v sociální práci*. Nakladatelství Karolinum.

Matoušek, O., Kodymová, & P., Kolářková, J. (2010). *Sociální práce v praxích*. Portál.

Matoušek, O., & Pazlarová, H. (2016). *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí. Dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Nakladatelství Karolinum.

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada.

Novotná, V., Riedlová Jurková, J., & Burdová, E. (2000). *Zákon o sociálních službách*. Linde.

Novotná, V., Riedlová Jurková, J., & Burdová, E. (2022). *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Nakladatelství Anag.

Pemová, T., & Ptáček, R. (2012). *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Grada.

Pemová, T., & Ptáček, R. (2022). *Data o dětech: Sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. Grada.

Schmidbauer, W. (2015). *Syndrom pomocníka*. Portál.

Tomeš, I. (2010). *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Portál.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Tomeš, I. (2015). *Proměny obsahu sociální práce a náročnosti profese sociálních pracovníků*
https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/96946/1420250_igor_tomes_53-65.pdf?sequence=1

Stoyanov, D. (2014). *New Model of Burn Out Syndrome: Towards Early Diagnosis and Prevention*.
https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=GdyIEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=latest+burn-out+syndrome+articles&ots=ANOOTtyX_W&sig=pH5crOVevY8pI1IP6KqvJ3smW00&redir_esc=y#v=onepage&q=latest burn-out syndrome articles&f

Shanglei, G., Qianhui, K., & Zhangyun, S. (2022). *Job Burnout. New Insights into Influencing Factors and Solutions*. 3rd International Conference on Mental Health, Education and Human Development in China.

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwibobzjor7-AhWai_0HHR1mCi8QFnoECBgQAQ&url=https://www.atlantis-press.com/article/125975942.pdf&usg=AOvVaw1RXpJeANHkx4xQ4nN5

World Health Organization. (2019, May). *Burn-out an "occupational phenomenon*. *International Classification of Diseases*.

<https://www.who.int/news/item/28-05-2019-burn-out-an-occupational-phenomenon-international-classification-of-diseases>

Bianchi, R. (2020, April). Do burnout and depressive symptoms form a single syndrome? Confirmatory factor analysis and exploratory structural equation modeling bifactor analysis. *Journal of Psychosomatic Research*. 131.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0022399919312395> <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113560>

Nagoski, E., & Nagoski Peterson, A. (2019). *Burnout: The Secret to Unlocking the Stress Cycle*.

<https://www.google.cz/books/edition/Burnout/8LhgDwAAQBAJ?hl=cs&gbpv=1&dq=Burnout:+The+Secret+to+Unlocking+the+Stress+Cycle&printsec=frontcover>

Karagol, A., & Kaya, Z. (2022). Healthcare workers' burn-out, hopelessness, fear of COVID-19 and perceived social support levels. *The European Journal of Psychiatry*. 36.
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35039704/>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2023). *Formy náhradní rodinné péče*.
<https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>

Ministerstvo vnitra. (2021). *Sociálně-právní ochrana dětí*.
https://www.institutpraha.cz/obj/files/8/sys_media_5685.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2023). *Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí*.
<https://www.mpsv.cz/web/cz/systemovy-rozvoj-a-podpora-nastroju-socialne-pravni-ochrany-deti>

Profesní svaz sociálních pracovníků. (2023). *Etický kodex sociálního pracovníka*.
https://profesni-svaz-socialnich-pracovniku.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etický_kodex.pdf

Kajanová, A. (2023). Úvod do teorií a metod sociální práce.
[https://pvsps.moggis.cz/dokumenty.php?d\[64564207\]=1](https://pvsps.moggis.cz/dokumenty.php?d[64564207]=1)

Průzkum průměrného platu 2023 Norsko. (2023)
<https://www.averagesalarysurvey.com/cs/plat/norsko>

The Norwegian Directorate for Children. (2023)
<https://www2.bufdir.no/>

Barnevernet (the Child Protection Service) and their employees. (2023)

<https://hive.blog/familyprotection/@tobixen/barnevernet-the-child-protection-service-and-their-employees>

Český statistický úřad. (2023).

<https://www.czso.cz/>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2023).

<https://www.czso.cz/csu/czso/ministerstvo-prace-a-socialnich-veci>

International Federation of Social Workers. (2023).

<https://www.ifsw.org>

Úřad práce. (2023). *Příspěvek při pěstounské péči*

<https://www.uradprace.cz/web/cz/prispevek-pri-pestounske-peci1>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2023). *Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany.*

https://www.mpsv.cz/documents/20142/953091/manual_OSPOD.pdf/71acde91-cbdd-36a4-7383-0a4c4552958a

Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2023). *Tabulky platů státních úředníků.*

<https://www.pracomat.cz/poradna/pro-pracujici/375-platy-statnich-uredniku.html>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2023) *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.*

https://ppropo.mpsv.cz/zakon_108_2006

10. SEZNAM ZKRATEK

OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí
PVŠPS	Pražská vysoká škola psychosociálních studií
ÚMPOD	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
NRP	náhradní rodinná péče
ORP	obecní úřad s rozšířenou působností
ZDVOP	zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
ČSÚ	Český statistický úřad
WHO	Světová zdravotnická organizace
IPOD	individuální plán ochrany dítěte
IP	individuální plán
EU	Evropská unie
MV	Ministerstvo vnitra
DOZP	domov pro osoby se zdravotním postižením
DD	dětský domov
PO	předběžné opatření
ÚP	Úřad práce

11. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

Informovaný souhlas s výzkumným rozhovorem

Souhlasím s poskytnutím rozhovoru Ing. Jiřině Hermanové, studentce Pražské vysoké školy psychosociálních studií, obor Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii v rámci výzkumu pro její bakalářskou práci.

Byl/la jsem informován-na, že účelem této práce je snaha o zjištění dopadu novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí na práci sociálního pracovníka OSPOD.

Souhlasím s tím, že v práci budou uvedena některá citlivá data, ale nikde nebude uvedené mé pravé jméno nebo nebudou uvedeny skutečnosti, které by mohly vést k identifikaci mé osoby, včetně uvedení názvu a lokality pracoviště OSPOD a sdělování obsahu mých odpovědí dalším pracovníkům OSPOD

Jsem si vědom/a, že mohu rozhovor z jakýchkoliv důvodů přerušit a svůj souhlas s rozhovorem odvolat. Byla mi nabídnuta možnost získat přepsaný rozhovor k autorizaci a výsledný text v elektronické podobě ke komentáři. Bylo dohodnuto, že po obhájení bakalářské práce budou nahrané rozhovory smazány.

S těmito podmínkami dobrovolně a bez nátlaku souhlasím.

Jméno:

Podpis:

Datum:

Pokud budete mít jakékoli další dotazy ohledně tohoto výzkumu či rozhovoru, kontaktujte, prosím, Jiřinu Hermanovou, email: hermanova@trendsevents.cz , tel.: 602 205 062

Příloha č. 2

Souhlas se zpracováním osobních údajů

Jsem účastnicí/ účastníkem výzkumných rozhovorů, v rámci bakalářské práce, realizované na Pražské vysoké škole psychosociálních studií studentkou oboru Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii.

Výzkum se zabývá tématem dopadu novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí na práci sociálního pracovníka OSPOD.

Pro tento účel smí být rozhovory zpracovávány jen v anonymizované podobě bez souvislosti s mým jménem a kontaktem na moji osobu. V případě, že úryvky těchto rozhovorů budou součástí publikací nebo veřejných prezentací výsledků výzkumu, smí být uvedeny jen v anonymizované podobě bez mého jména a souvislosti s mojí osobou.

Jsem si vědom/ma toho, že rozhovor bude zaznamenáván do telefonu, přepsán do písemné formy a použit pro analýzu. Přepis rozhovoru bude důvěrný a v bakalářské práci Dopad novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na práci sociálních pracovníků OSPOD ani v případných dalších výstupech z tohoto výzkumu, nebude transkripce uvedena. Ani zvuková ani textová forma rozhovoru nebude žádným způsobem jako celek zveřejněna a veškeré citace, které budou v rámci výstupů výzkumu použity, nebudou obsahovat mé jméno. Po ukončení výzkumu a dokončení bakalářské práce bude rozhovor smazán.

Jméno:

Podpis: Datum:

Pokud budete mít jakékoli další dotazy ohledně tohoto výzkumu či rozhovoru, kontaktujte, prosím, Jiřinu Hermanovou, email: hermanova@trendsevents.cz , tel.: 602 205 062

Tabulka č. 2

Ukázka kategorií a kódů

KATEGORIE	PŘÍKLADY KÓDŮ	KATEGORIE	PŘÍKLADY KÓDŮ
Pozitivní dopad		Negativní dopad	
svěřenectví	co teda pozitivně vnímám, co se týká toho svěřenectví	negativní vnímání novely	pokud celkově hodnotím přínos novelizace zákona pro pracovníky OSPOD, tak já osobně vidím spíše negativní dopady
zaopatřovací příspěvek	tam vznikl nárok...na příspěvek .na úhradu potřeb dítěte, to je pozitivní	negativní vliv na práci SP	že mohou být pěstouny,...jakože jsou vhodnými adepty na tu péči
informovanost o nové legislativě	ta snaha tam nějak byla nás o tom informovat,	navýšení administrativy	především navýšení spisové agendy.
péče o zaměstnance	máme nějaký supervize.Skupinový a kdo chce přijde	souhlas s umístěním dítěte ve ZDVOP	nově vyžaduje vydání souhlasu OSPOD s umístěním dítěte do ZDVOP.
novela novely	plánovaná novela zákona, která zjednoduší a urychlí proces zařazení žadatelů o pěstounskou péči do evidence	rozdělení pěstounské péče	rozdělení pěstounů tou novelou nám fakt přineslo spoustu telefonátů s pěstouny, kdy jsme jim to museli vysvětlovat
		rušení institucionální péče	není dostatečně zajištěna síť pěstounských rodin a kvalitních pěstounů,
		kvalita pěstounů	
		evidence nových pěstounů	do evidence budou zařazeni lidé s méně kvalitními výchovnými a osobnostními předpoklady

Vlastní zdroj zpracování (2023)

Příloha č. 4

Tabulka č. 3

Odměna dlouhodobého pěstouna. Zdroj: MPSV, 2023

Od 1. 1. 2022 *minimální mzda	Dlouhodobí pěstouni					
	1 dítě	1 dítě ve stupni závislosti I	2 děti	3 děti	1 dítě ve stupni závislosti II až IV	Za každé další dítě
<u>Zprostředkovaná pěstounská péče</u> Odměna pěstouna navázaná na koeficient MM [*]	1,0 x MM [*]	1,2 x MM [*]	1,5 x MM [*]	2,0 x MM [*]	2,0 x MM [*]	+ 0,5 x MM [*] + 0,7 x MM [*] (ve stupni závislosti III nebo IV)

Příloha č. 5

Tabulka č. 4

Odměna přechodného pěstouna. Zdroj: MPSV, 2023

Od 1. 1. 2022 *minimální mzda	Pěstouni na přechodnou dobu			
	žádné nebo 1 dítě	1 dítě ve stupni závislosti I	1 dítě ve stupni závislosti II až IV	Za každé další dítě
Zprostředkovaná pěstounská péče Odměna pěstouna navázaná na koeficient MM*	1,8 x MM*	2,0 x MM*	2,2 x MM*	+ 0,3 x MM* + 0,5 x MM* (ve stupni závislosti III nebo IV)

Tabulka č. 5*Příspěvek při pěstounské péči. Zdroj: MPSV, 2023*

Od 1. 1. 2022 *životní minimum jednotlivce	Příspěvek při pěstounské péči					
	1 dítě	1 dítě ve stupni závislosti I	2 děti	3 děti	1 dítě ve stupni závislosti II až IV	Za každé další dítě
Nezprostředkovaná pěstounská péče Příspěvek při pěstounské péči navázaný na koeficient ŽM* Tety, strýcové, zletilí sourozenci, osoby blízké (2,3 x ŽM*) za každé dítě	2,3 x ŽM*	2,3 x ŽM*	2,3 x ŽM* x 2	2,3 x ŽM* x 3	5,5 x ŽM*	+ 2,3 x ŽM* + 5,5 x ŽM* (ve stupni závislosti II, III a IV)
Nezprostředkovaná pěstounská péče Příspěvek při pěstounské péči navázaný na koeficient ŽM* Prarodiče (1,8 x ŽM*) za každé dítě (snížení koeficientu s ohledem na subsidiární vyživovací povinnost)	1,8 x ŽM*	1,8 x ŽM*	1,8 x ŽM* x 2	1,8 x ŽM* x 3	5,5 x ŽM*	+ 1,8 x ŽM* + 5,5 x ŽM* (ve stupni závislosti II, III a IV)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Jiřina Hermanová

Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Dopad novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na práci sociálních pracovníků OSPOD

Vedoucí práce: doc. PhDr. Bc. Alena Hricová, Ph.D

Rok dokončení práce: 2023

Počty znaků hlavního textu práce (včetně literatury, bez příloh) : 124743

Přímé citace: 4775

Ostatní text: 11403

Celkový počet znaků: 136146

Počet pramenů a literatury: 39

Názvy souborů: Dopad novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na práci sociálních pracovníků OSPOD

Text práce ve formátu PDF: Dopad novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na práci sociálních pracovníků OSPOD

**Posudek vedoucí bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Jiřina Hermanová

Obor studia: Soc. práce

Název práce: Dopad novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na práci sociálních pracovníků OSPOD

Vedoucí práce: doc. PhDr. Alena Hricová, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 78

Počet stránek příloh: 7

Počet titulů v seznamu literatury: 39

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	X			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

--

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	X			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		X		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	X			
--	---	--	--	--

Metody práce

--

Vhodnost a úroveň použitých metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	X			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

--

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	X			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	X			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	X			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

	X			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	X			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	X			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Co Vás na výpovědích informantek nejvíce překvapilo?

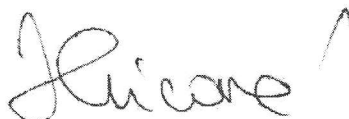
Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky; v případě doporučení do soutěže o nejlepší DP uveďte nadprůměrné charakteristiky práce v souladu s Vámi výše označeným kritériem formální úrovně, obsahové reprezentativnosti, metodologie a přínosnosti práce pro teorii či praxi):

Studentka zvolila téma „čisté“ sociální práce, což velmi oceňuji. Rovněž se jedná o téma nelehké, ale velmi aktuální. K práci nemám výtek, je hezky zpracovaná a ne příliš čtivé téma čtivě podáno je. Práce může posloužit jako dobrý podklad pro studentskou výuku.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 28.4.2023

**Posudek oponenta bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: **Jiřina Hermanová**

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: **Dopad novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na práci sociálních pracovníků OSPOD**

Oponent práce: PhDr. Hana Hejná

Technické parametry práce:

Počet znaků textu (bez příloh): 124743

Počet stránek příloh: 7

Počet titulů v seznamu literatury: 24

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová příslušnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešení problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

x				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

--

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

<p>Autorka ve své BP zpracovala velice téma, které se promítá přímo do aktuální funkčnosti OSPOD.</p> <p>BP má dvě hlavní části, teoretickou a praktickou. Obě části spolu úzce souvisí a jsou zpracovány po formální i obsahové stránce na velice dobré úrovni. Práce je čtivá a zároveň odborně kvalitní.</p> <p>Jedinou připomínku mám k absenci přepisu rozhovorů. Doporučuji doplnění v písemné i elektronické podobě.</p> <p>BP doporučuji k obhajobě.</p>
--

Doporučení k obhajobě: **doporučuji**

Navrhovaná klasifikace: **výborně**

Datum, podpis: 6.5.2023

PhDr. Hana Hejná

